

TOAS Vanha ja Uusi Domus rakennushistoriaselvitys

SITOWISE

Minna Halonen, Eija Teivas, Sami Lamminen

Sisältö 2

Perustiedot 3

Johdanto 4

Kalevan kortteleiden rakentuminen 6

Kuvaus

Tulkinta

Suunnittelijat ja rakennukset 9

Vanha Domus osana Kalevaa 11

Uusi Domus osana Kalevaa 19

Uusi Domus aikakautensa kontekstissa 21

Uusi ja Vanha Domus osana Kalevaa 24

Kokonaisuuden arvio 26

Ominaispiirteet karttaesitys 31

Nykytila Vanha Domus A-E 32

Kuvaus

Tulkinta

Arviointi

Nykytila Uusi Domus 50

Kuvaus

Tulkinta

Arviointi

Käytettyjen menetelmien kuvaus 52

Viitteet 53

Lähteet 54

Liitteet piirustuksista 55

Tarkastelualue ja selvityskohteet Vanha sekä Uusi Domus. Kuva: Bing Maps.

Kannen kuvat: Vesa Vartiainen 2008, Puoli vuosisataa opiskelijakoteja Tampereella, TOAS arkistot ja TYKA sekä Sami Lamminen Sitowise.

Perustiedot

Kohde: Kalevan kaupunginosaa. Vanha Domus Joukahaisenk. 4/ Pellervonk. 8 ja Uusi Domus Joukahaisenk. 5/ Pellervonk. 9

Kiinteistötunnus Vanha Domus A-E: 837-129-820-1

Kiinteistötunnus Uusi Domus: 837-129-822-3

Suunnittelijat: Vanha Domus A-D rakennukset Bertel Strömmer 1959-60; Vanha Domus E rakennus Gunnar Strömmer 1964; Uusi Domus Pekka Ilveskoski 1967; vanha Domus peruskorjaus Timo Kuorilehto/ Studio Kuorilehto 1996-98. A talon 1998 muutos ravintolasta asunnoiksi, muutoksen on suunnitellut Arkkitehuroitoimisto Lairto Oy / Hannu Vihanto.

Alkuperäinen käyttötarkoitus: rakennukset ovat edelleen opiskelijoiden vuokra-asuina.

Muut käyttötarkoitukset: ravintola, liiketoiminta, kesähotelli.

Omistus ja hallinta: TOAS

Laajuustiedot: vanha Domus rakennus/ pinta-ala 1689.44; uusi Domus rakennus/ pinta-ala 2422.67

Voimassa olevat asemakaavat:

No 652 (18.3.55) vahvistettu SM 26.9.1955; No 1239 (16.9.1958) vahvistettu SM 27.1.1959; No 1494 (22.3.1960) vahvistettu SM 28.10.1960; No 1990 819.1.1963) vahvistettu SM 22.5.1963; No 2515 (9.9.1966) vahvistettu SM 17.12.1966; No 5991 86.10.1982) vahvistettu KV 8.12.1982_

Suojelutilanne: Kaleva on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi RKY- alueeksi (2015). Domuskorttelit sijaitsevat RKY- aluerajauksen ulkopuolella, sen lähituntumassa.

Lyhenteet:

TOAS (Tampereen seudun opiskelija-asuntosäätiö)

MV (museovirasto)

KH- arvot (kulttuurihistorialliset arvot)

TM (Tampereen museot)

TA (tilakeskuksen arkisto)

RKY- (valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö)

TYKA (Tampereen yliopisto kuva-arkisto)

TKA (Tampereen kaupungin arkisto)

KH- arvojen jaottelu ja lyhenteet

R = rakennushistoriallinen (rakennusperinteinen, -tekninen tai arkkitehtoninen) (mip modernirakennusperintö, 1945 jälkeen rakennetut kohteet)

H = historiallinen (esim. asutus-, teollisuus-, liikenne-, sosiaali-, sotahistoria)

Y = ympäristöarvo (maisemakokonaisuus tai maisemallisesti keskeinen sijainti) (mks maisemallisesti keskeinen sijainti)

Selvityksen tarkoitus ja rakenne

Rakennushistoriallinen selvitys on laadittu Tampereen seudun opiskelija-asuntosäätiön toimeksiannosta Domuskortteleiden suunnittelua varten. Selvitys painottuu korttelikokonaisuuden ja sen rakennuksille ominaisten kulttuurihistoriallisten arvojen arviointiin. Rakennettu kulttuuriperintö on kartoitettu kenttätöiden aikana valokuvan ja dokumentoiden alue sekä kohteet maastossa. Käytetyt menetelmät ja arvioinnin kriteerit esitellään tarkemmin selvityksen lopussa.

Kortteleiden ja rakennusten arvioinnissa on selvityksessä käytetty apuna tiivistelmätaulukkoja. Tarkastelu on sidottu eri aikakausiin, niitä kuvaaviin teemoihin sekä ilmiöihin laajemmin. Arviointi on tehty erikseen käsitellen Kalevan kaupunginosaa ja sen sisällä Domuskortteleita niiden historiallisoiminnallisen luonteen mukaisesti eritellen. Uusi ja Vanha Domus on ryhmitelty painottaen niiden ominaispiirteitä. Ne edustavat alueen 1950-luvun funktionalismia sekä rationaalisempaa jälkimodernismia 1960-luvun lopulla. Samoin näiden aikakausien asuinkerrostalojen rakentamisen tekniikkaa ja arkkitehtuuri-ideoita. Vanhan Domuksen talojen A-E rakenteita ja rakennusmateriaaleja on kuvailtu lyhyesti myös loppuosan piirustuksia-liitteessä.

Arviointi tehdään vakiintuneen kriteeristön perusteella käyttäen Museoviraston ohjeistuksia ja maakuntamuseoiden rakennetun kulttuuriperinnön kulttuurihistoriallisten arvojen arvioinnin periaatteita. Rakennussuojelun näkökulmasta arvioidaan myös, millä tasolla ominaispiirteet ovat säilyneet. Arviointia on havainnollistettu ajantasavalokuvien alueelta ja rakennuskohteista.

Aiemmat selvitykset ja käytetyt lähteet

Kalevan alueen yleiskuvauksessa taustatietoja on etsitty taidehistorian ja kulttuuriympäristön yleis- ja hakuteoksista mm. Ars Suomen taide, Kulttuuriympäristömme, kulttuuriympäristön lukukirja, Betoni Suomessa 1860-1960 sekä viimeisimmistä Kalevaa koskevista RKY-alue opiskelijakoteja Tampereella. Kartta- , ilma- ja valokuvia on etsitty painetuista sekä painamattomista (verkkosivut) lähteistä mm. Koskesta voimaa verkkosivuilta, MV:n kuvakokeelmat- hausta, Siiri kuva-arkiston hakupalveluista, Oskari tampere.kartat.fi karttapalvelusta sekä Kalevan RKY-alue 2015 selvityksestä. Kuvatiedot selvityksessä on merkitty kuvatekstien yhteyteen. Valokuvat Domusten nykytilasta, ellei erikseen mainita, ovat ottaneet Sami Lamminen ja Minna Halonen Sitowise Oy.

Pääasialliset työvaiheet

Selvityksen lähtötietoja on täydennetty perehtymällä arkisto- ja kirjallisuuslähteisiin ja käymällä Domus-kortteleissa paikalla kenttätöiden aikana. Kuvailtaessa kohteita kadun niminä käytetään nykyisiä nimiä ja ilmansuuntina käytetään sekä pää-, että väli-ilmansuuntia.

Helmi- maaliskuussa 2019 tehtiin selvityksen aineistoa koskevaa taustatyötä, valmisteltiin kenttätöitä ja suoritettiin valokuvadokumentointi. Raportti laadittiin ensivaiheessa alustavaksi arvioinniksi toukokuun puolivälissä. Selvitys täydennettiin Domusrakennuksista paikalla tehdyn inventoinnin ja dokumentoinnin jälkeen historia ja nykytilatiedoin (taulukoihin) kesäkuun 2019 aikana. Rakennuskohtaisissa nykytilatuloikoissa tiivistetään rakennusten muutokset ja niiden laatu sekä säilyneisyys. Alue (maisema) ja kohdevalokuvat dokumentoinnista järjestetään ja toimitetaan tilaajalle valokuvakansioina muistitiedostoina. Selvityksessä on esitetty kokonaisuudesta karttakuvaukset, joilla havainnollistetaan kortteleiden ja rakennuskohteiden kaupunkikuvallisia ominaispiirteitä sekä muutosherkkyyttä.

Tilaajan puolelta yhteyshenkilönä kiinteistöä koskevissa asioissa on toiminut Veli-Matti Rajala. Selvityksen sisällön on laatinut Sitowise Oy:n kulttuuriympäristötiimistä rakennustutkija Minna Halonen FM, arkkitehti Eija Teivas ja valokuvaajana suunnittelija Sami Lamminen.

Johdanto

Rakennushistoriaselvitys pyrkii antamaan kokonaiskuvan Kalevan kaupunginosaan sijoittuvista TOAS Domus rakennuksista osana ympäristöään: tonttien ja rakennuskannan historiasta ja kulttuurihistoriallisista arvoista. Pääpaino on modernin rakennusperinnön arvioimisessa: rakennuttamisen yhteiskunnalliset ilmiöt ja niiden taustatekijät mm. rakennustekniikka ja kaavoituskäytännöt sekä opiskeluelämän ilmiöt.

Selvityksen analyysi ja karttaesitys erittelee rakennetun ympäristön kulttuurihistorialliset arvot ja maiseman ominaispiirteet. Domus- rakennuksille on ominaista varsin pitkään vakiintuneena säilynyt rakennusten alkuperäinen käyttötarkoitus ja kaupunkikuvallinen yhteys Kalevan 1950-60-luvulla kaavoitettuihin lähikortteleihin pienmaisemineen. Domus-kortteleiden lähiympäristöissä on tapahtunut vain mallittaisia muutoksia, jotka liittyvät lähinnä rakennusten rakentamistapaan esim. kerrostalojen julkisivujen peruskorjauksiin ja -parannuksiin. Sammonkadun aukion alkupää edustaa varhaista funktionalismia tyyliään ja mittakaavaltaan. Sammonkadun itäpää, valmistui jo lähempänä funktionalismin päättymistä ja elementtirakentamisen laajaa rakennustuotantoa. Tyyli vaihtui 1960-luvulla muodoltaan ja materiaaleiltaan pelkistetyimmäksi. Taka-Kalevan jälkimodernismia edustaa Uuden Domuksen rakentamistapa ja rationalismi tyylinä.

Kalevan uuden kaupunginosan kaavoittaminen ja kaupunginosan kasvu sijoittuu arkkitehtoniseen ja yhteiskunnalliseen modernin murroskauteen, nopeaan kaupungistumiseen. Kaupungin itäisten osien, johon Kaleva kuuluu, kaavoittaminen alkoi 1920-luvulta, Klassiset kaavoitusihanteet muuttuivat pian 1930-luvun kaava-suunnitelmissa jo funktionalistisiksi. Ihanteet toteutuivat kuitenkin käytännön toimien jäljessä, sillä Kalevan rakentuminen pääsi vauhtiin vasta 1930-luvun lama- ja 1940-luvun sotien pulakauden jälkeen. Kalevan alue sai nimensä vuonna 1948 järjestetyssä kilpailussa ja se jakautui XX sekä XIX kaupunginosiin.¹ Ajalle tyyppillistä on, miten kaupungin laidalla lähes maaseutumaiseen ympäristöön rakennetaan ensin mittakaavaltaan futuristinen tie- ja katuverkko ja sen yhteyteen palvelut sekä asuinkerrostalot. Ilmiötä kutsuttiin rakennemuutokseksi, maaltapaoksi, aluerakentamiseksi, lähiöelämäksi. Tämä on edelleen luettavissa Kalevan 1950-60- luvun elementtikerrostaloista, piste- ja lamellitalojen rakennuskannasta.

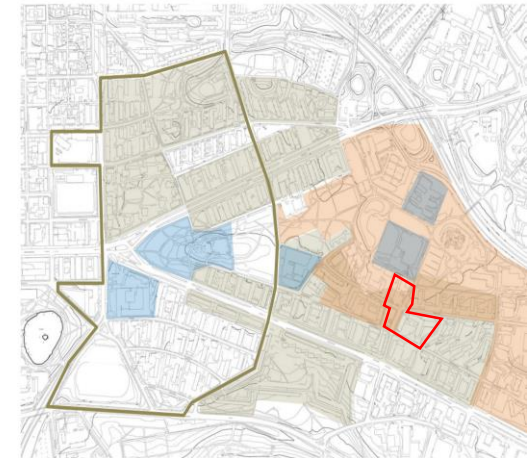
Kalevan opiskelija-asuntolat ja Domusten asema kaupunkikuvassa osoittavat edelleen, miten tärkeänä opiskelua ja yhteiskunnallista osallistumista pidettiin 1960-luvulla, niin kaupungin, kuin yleensä yhteiskunnan rakentumiseksi. Domukset ja niiden rakennusprojektit kertovat ympäristössään rakennuttamisen yhteyksistä, rakennustekniikoiden kehitymisestä, arkkitehtuuri-ilmiöistä ja laajemmin Suomen vaurastumisesta sekä hyvinvointivaltion rakentumisesta.

Selvityksessä keskitytään erottelemaan Domus-rakennusten, tonttien ja pihapiirien tyyppisimmät ja edustavimmat ominaispiirteet kaupunkikuvassa, osana Kalevan identiteettiä. Rakennukset on esitetty tiivistelmätauuloissa kuvaten niiden nykytilaa. Paino on ollut Vanhan Domuksen osien A-E rakennusten dokumentoinnilla. Uutta Domusta on käsitelty selvityksessä painottaen pääosin sen kaupunkikuvallista merkitystä osana kortteleita, alueen maiseman maamerkinä ja osana Kalevan lähelle rajautuvaa RKY- aluetta.

Kalevaa on kehitetty aina uusien kaupunkisuunnitteluihanteiden ja käytännön asumistarpeiden mukaan. Näin myös tulevaisuuden näkymissä, kun tarkastelee Kalevan itäpään alueiden kaupunkikuvaa sekä Sammonkadun uusinta väyläsuunnittelua raitiotieliikenteen näkökulmasta. Uusi väyläsuunnittelu vastaa tulevaisuuden asumis-, ympäristökysymysten ja liikkumisen haasteisiin. Tulevaisuuden Domusten, opiskelija-asumisen ympäristössä, Kalevassa on huomioitava jälleen kaupunkikuvalliset kysymykset, Kalevan rakennetun kulttuuriympäristön perintö sekä ympäristö- ja ilmastoystävällinen rakentaminen.

- Itäisten alueiden yleisasemakaava 1938 ja Kalevan asemakaava 1940
- I rakentumisvaiheen jälkeiset asemakaavamuutokset ja laajennukset 1949-59
- Taka-Kalevan kaavoitus 1960
- Julkiset rakennukset ja puistot 1959-

Kuva: Kalevan RKY – alue 2015 , Selvitys rakennetusta kulttuuriympäristöstä ja rakentamistapaohje.

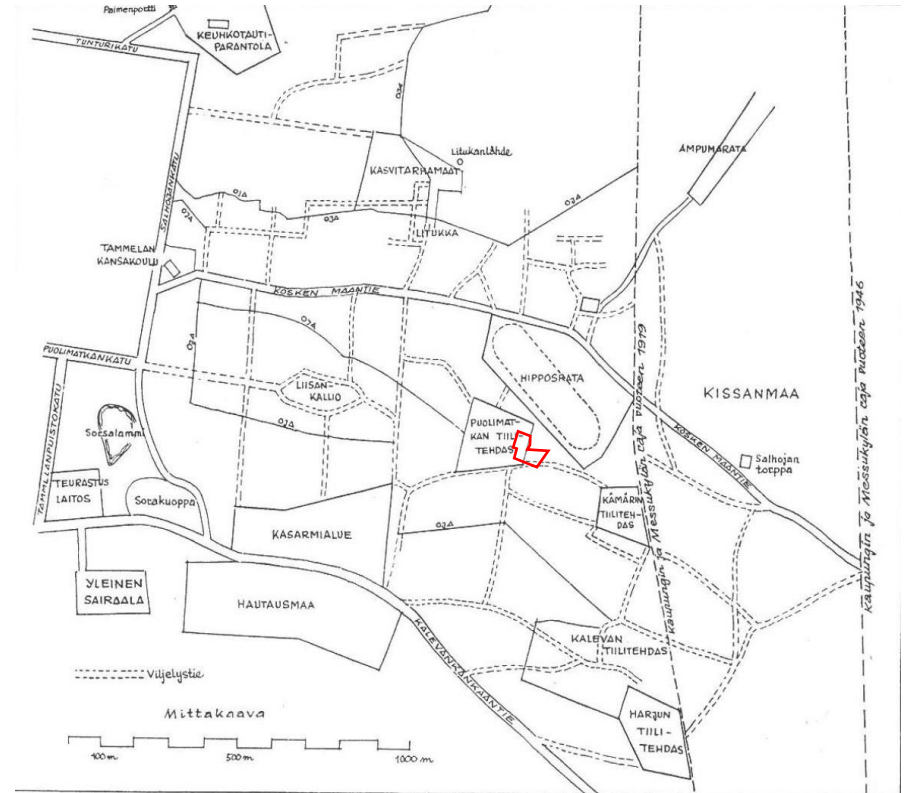

Vanha ja uusi Domus Joukahaisenkadun varrella Kalevan RKY- alueen itäosan tuntumassa. Kuva: //kartta.museoverkko.fi.

1930-luvun kaavoitushanteet. Kalevan rakentumisen futuristinen kaavaluonnos vuodelta 1933 G. Henriksson osoittaa kaupunkikehityksen murroksen olevan käsillä. Vanhaa keskustaa edustavat klassistiset umpikorttelit. Itäisten alueiden yleisasemakaava laadittiin vuonna 1938 ja sen pohjalta syntyi nykyinen voimassaolevan XX ja XXI kaupunginosien asemakaava 1940. Kuva: TKA, Kalevan RKY- alue 2015.

Selvitysalue

1930-luvun todellisuus: kartta muistikuvien mukaan 1900-luvun alkupuolelta Tammelan vainoilta kertoo omalla tavallaan, miten kaupunki elää arkeaan. Samalla kun Kalevan ihannekaavaa kehitettiin, vainoilla toimi vielä 1930-luvun tiilitehtaat ja soran nosto, pidettiin kasvimaita ja puutarhoja, niitettiin heinää ja laidunnettiin karjaa. Kuva: Kaavio, Tammerkoski 4/1964, Kalevan RKY-alue 2015 yleisötilaisuus esitys.

Kalevan kortteleiden rakentuminen

Kaavoitusvaiheita 1940-luku

Ilmakuva: kartat.tampere.fi/oskari.

Kuvaus

Rakennuttamisen yhteiskunnalliset taustatekijät

Toisen maailmasodan jälkeinen asunto- ja rakennusmateriaalipula hidastivat rakentamista sekä uusien rakennustekniikoiden käyttöön-ottoa. Jälleenrakennuskauden korjaus- ja uudisrakentaminen edistivät yleisesti asuntorakentamista. Kaavoittajien vastuulla oli laajojen kaupunkialueiden kokonaissuunnittelu. Suomalaiseksi ilmiöksi tulivat metsä- ja asumalähiöt, luonnonläheinen suunnittelu. Rakentamisen sääntely lisääntyi mm. vuoden 1949 Aravalain, valtion rahoittaman asuntotuotannon myötä.²

Arkkitehtuuri-ilmiöt

Kalevan asemakaava vuodelta 1940 konkretisoi Funktionalismin ajan ihanteet. Modernin kaupunkikuvan: valoisa esikaupunki, asumisen hygienia, vehreys ja toimintojen sekä liikku- misen käytännöllisyys.

Kalevan kaupunginosan ja kaupunkikuvan ideat: lamelli- ja pistetalokorttelit sekä näiden sekoittunut rakenne. Avoin modernismia edustava kaavatyyppi.

Vuoden 1940 Kalevan asemakaavassa oli selkeä rajanveto keskustan klassististen umpi- kortteleiden ja avoimien funktionalismia edustavien kortteleiden välillä. Kalevan taloryhmät ja korttelipihat sekä keskuspuiston jäsen- nys näkyvät selkeimmin Teiskontien sekä Sammon- kadun väliin jäävällä alueella (kuva keskellä).

Rakennustekniikka

Tiilitehtaiden aikakausi: perinteinen kantavien runkorakenteiden paikalla muuraaminen oli käytäntönä rakennustyömailla. Kalevassa toimi vielä muutama tiiliruukki, mm. Puolimatkan tiilitehdas Joukahaisen. 7 nykyisen Uuden Domuksen kohdalla.³

Tulkinta

Historia

Funktionalistiset suunnitteluhanteet saapuivat Suomeen hitaasti, usein Pohjoismaisten rakennusesimerkkien ja uudistaja-arkkitehtien välityksellä opintomatkoilta Keski-Eurooppaan sekä kansainvälisistä rakennusnäyttelyistä, että arkkitehtitapaamisista. 1940-luku oli Kalevassakin funktionalismin läpimurtoaikaa. Kalevan kaupunginosan kaavoittamisessa, aluesuunnittelussa ennakoitiin (volyymi, mittakaava) mm. työpaikkojen syntyä, palvelutarpeita, väestörakenteen muutoksia ja liikenteen kehitystä. Tavoitteena oli asuntojen ja alueen yhtenäinen suunnittelu.

Vielä 1940-luvulla moderni rakentaminen Kalevassa eteni pääosin aiemmin rakennetun Tammelan kaupunginosan tuntumassa, Kalevan puistotien jakolinjalla. Puistotiestä itään oli 1940-luvun vaihteessa peltoaukea, Hippoksen ravirata ja tiilitehtaita - Tammelan vainiot. 1940-luvun lopulla Kalevan tie- ja katuverkkoa alettiin rakentaa enemmän itään: Sammonkadun ja Teiskontien alkupäästä valmistuivat ensin.⁴ Ilmarinkadun ja Ilvestien varteen sekä Salhojankadusta erotettujen Kaskitien ja Nyyrikintien varteen nousivat alueen ensimmäiset lamellitalot.

Ominaispiirteet

Vuoden 1940 kaavassa pää- ja sivukadut, Teiskontie ja Sammonkatu, avautuvat aukioltaan Liisankallion molemmin puolin. Kaavassa on jo nähtävissä tulevan Kalevan kirkon ja puiston tontti. Pääkadut ovat viivasuorat, leveät ja bulevardimaiset. Sivukadut ovat vapaammin linjattuja. Pääteiden varteen sijoitetut lamellitalot avautuvat etelä-pohjoissuuntaisesti, jotta pihat ovat suorassa auringonvalossa mahdollisimman pitkään, ilman heittovarjoa. Katuverkko ja korttelirakenne on jäsennetty hierarkkisesti: puistojen ja eri talotyyppien ryhmiin, melko vapaamuotoisiksi kokonaisuuksiksi.

Kokonaisrakenne 1940-luvun kaavasta jäi määrääväksi ja leimalliseksi aina Taka-Kalevan suunnitteluun asti. Asemakaava vuodelta 1940 edustaa varhaista modernismia: se huomioi maaston muodot ja ilmansuunnat torni- ja lamellitalojen sijoittamiseksi. Kalevan kaupunginosan ominaispiirre on sen ehjä funktionalistinen kokonaisuus.⁵ Yhtenäisyyden taustalla oli kaupungin laajentuminen itään rakentamattomalle maa-alueelle, arkkitehtuuriylien sekä rakennusteknisten uudistusten muros aikaan. Kaupunkikuvan uudistamisen paine oli kova.

1950-luvun asumisen ihanteet. Teiskontien länsipää ja Kalevan tornit vuonna 1956. Pistemäistä asumistehokkuutta ja futuristinen mittakaava. Kuva: 1.6.1956 Veikko Kanninen, TM.

Teiskontien ja Sammonkadun länsipää, aukio vuonna 1964. Urbaani katuverkosto vainioilla. Kuva: Kalevan RKY-alue 2015, Veikko Lintinen, Tampere-seuran kuva-arkisto.

Kalevan kortteleiden rakentuminen

Kaavoitusvaiheita 1950-luku

Kalevan kaupunginosan asemakaavan muutos ja korttelien No 812-821 asemakaava 1955, TKA.

Ilmakuva: kartat.tampere.fi/oskari. Valokuva: Kalevankartanon asuinalue (vas. alla) 1959-60, Elina Standertskjöld, Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930-1950.

Kuvaus

Rakennuttamisen yhteiskunnalliset taustatekijät

Maaltamuutto kaupunkiin, pienet kompaktit kaupunkiasunnot, vuokra- ja omistus-asuminen lisääntyivät lähellä keskustaa, syntyi esikaupungit. Keskustat muuttuivat liikekeskuksiksi. Toisaalta ihanteena oli luonnonläheinen hajasijoitus ja metsälähiöt. Rakentamisen sääntelyyn vaikutti vuoden 1959 rakennuslaki, kuntien kaavoitus- ja maan lunastusoikeudet sekä seutukaavoitus.

Arkkitehtuuri-ilmiot

Korttelirakenteen mittakaava keskustoissa kasvoi tulevaisuuden liikenteen ja autokannan ehdoilla. Arkkitehtuurikilpailuilla lisättiin suunnittelun laatua. Moduli-mitoitus oli modernin suunnittelun ja rakennustuotannon apuväline. Tilojen toiminnallinen eriyttäminen eteni modernien asumisvaatimusten myötä.

Kaavoituskäytännöt ja kaupunkikehitys Kalevassa: Kalevan Kartanon asemakaavakilpailu vuodelta 1953 oli merkittävä kokonaisuus, joka toimi mallina alueen asuntotyyppien suunnittelussa aina 1960-luvulle asti.

Rakennustekniikka

Elementtikokeilut: Alueen tiiliruukit ja tiilestä rakentaminen alkavat hitaasti väistyä elementtitehtaiden ja -rakentamisen tieltä. Tiilen rinnalle tuli ensin paikallavalettu teräsbetoniseinä, jossa oli tiiliverhous.

Kalevanrinteelle nousi elementtitehtaita. Rakennustoimisto Mattinen & Niemelä alkoi kehittää vuoden 1958 paikkeilla alueellista elementtirakentamista, pioneerinä Suomessa.⁶

Tulkinta

Historia

Kalevan Kartanon asemakaavasta 1955 alkoi kaupunginosan nopea rakentuminen ja kaavoittaminen. Kalevan asemakaavan 1940 jälkeen tehdyt asemakaavamuutokset sekä laajennukset vuosina 1949-59 koskivat myös Vanhan Domuksen korttelia nro 820.

Kalevan rakentumisen aika Tampereella palveli myös yhteiskunnallista murrosta, työväen ja keskiluokan asuttamiseksi tehokkaasti kaupunkiin etsittiin uusia taloudellisia ratkaisuja. Kalevassa tuotettiin pääosin pientasuntoja. Kerrostalojen yhteyteen sijoitettiin lähipalvelut, katutasolle usein matalampiin liikesiipiin.

Ominaispiirteet

Pitkät ja taittavat, tontin muotoa mukailevat lamellitalot olivat ajalle tyypillisiä suurissa kaupungeissa. Kilpailtu Kalevankartanon asuinalue valmistui vuosina 1959-60, ennen Vanhan Domuksen ja Taka-Kalevaan kaavoitetun Uuden Domuksen suunnittelua. 1950-luvun puolivälissä Sammonkatua rakennettiin ja jatkettiin leveänä puistokatuna yhä pitemmälle itään.

Asemakaavassa (kuva vas.) vuodelta 1955 näkyy jo tulevan Domuksen tontti Väinämöisenkadun varrella korttelin 820 länsikulmassa, aukion laidalla. Kortteli oli asemakaavan muutoksen korttelit nro 812-821 selityksen mukaan varattu "yleisiä rakennuksia varten". Kaavassa huomaa korttelissa asuinlamelleja sekä niiden päädyissä kadun suuntaisesti ryhmitettyjä mahdollisia liiketiloja. Osa rakennuksista on ajalle tyypillisiä, pitkiä, kapeita ja taittavia lamelleja, jotka on sovitettu maaston muotoihin. Pihat kaava-alueella ja korttelissa nro 820 toteutuivat hyvin pitkälle tämän suunnitelman mukaan. Kortteli nro 821 Pellervonkadun varrella oli vuoden 1955 kaavassa varattu "väljempää asutusta" varten, "Selvaag-talo-tyyppisesti".⁷

Sammonkadun varrella kortteleihin nro 816-819 oli varattu tihein asutus korkeita ja kapeita asuntolamelleja. Pihat on kaavan mukaan eristetty vilkkaasta liikenteestä mataliin rakennusosin (kadunsuuntaiset osat).

Uuden Domuksen tontti näkyy vuoden 1955 kaavassa kortteli nro 815 kohdalla, aukion (kaavasuunnitelman keskellä) pohjoislaidalla, mihin oli suunniteltu aukiota tiukasti rajaava taitteinen lamellirakennus.

Suunnittelijat ja rakennukset

Bertel Evert Strömmer / Vanha Domus A-D 1958-62

s. 1890 Ikaalinen k. 1962 Tampere.

Bertel Strömmer kirjoitti ylioppilaaksi 1908 Tampereen lyseosta ja valmistui Teknillisestä korkeakoulusta arkkitehdiksi vuonna 1913. Opiskeluaikanaan Strömmer työskenteli mm. W. G. Palmqvistin ja E.Sjöströmin arkkitehtitoimistossa piirtäjänä, ja valmistuttuaan Eliel Saarisen toimistossa (1913-14). Pääosa urastaan hän toimi Tampereen kaupungilla: ensin v. 1915-18 Tampereen kaupunginarkkitehdin Lambert Petterssonin alaisena ja vuosina 1918-1953 kaupunginarkkitehtina. Tampereen kaupungin asemakaavatoimikunnan sihteerin tehtäviä Strömmer hoiti vuosina 1916-1929. Vuonna 1919 Strömmer perusti myös oman toimiston. Hän suunnitteli uransa aikana mm. Sähkölaitoksen voima-aseman (1933) ja Tampereen linja-autoaseman (1938), ja laati lisäksi monia restaurointisuunnitelmia ja asemakaavoja. Eläkkeelle jäätyään hän jatkoi suunnittelijana omassa toimistossaan aina kuolemaansa asti. Bertel Strömmer harrasti valokuvausta. Opintomatkoja hän teki Ruotsiin, Norjaan, Tanskaan, Saksaan, Englantiin ja Italiaan.

Lähteet: Suomen Arkkitehtuurimuseo, kuva <http://mfa.fi/arkkitehdit>

Bertel Strömmer. Kuva: <http://mfa/arkkitehdit>

Gunnar Strömmer. Kuva:

Pekka Ilveskoski / Uusi Domus 1968

s. 1931 k. 1987 Tampere.

Pekka Ilveskoski valmistui Teknillisestä korkeakoulusta arkkitehdiksi vuonna 1958. Hän perusti toimiston Tampereelle, jonne suunnitteli useita julkisia ja asuinrakennuksia, varsinkin rivitaloja. Ensimmäinen suuri työ oli Tampereen Poliisitalo vuonna 1963. Vuosina 1969-1971 hän suunnitteli Särkänniemen akvaario-planetaarion sekä Näsinneulan. Vuonna 1979 hän suunnitteli samalle alueelle Sara Hildenin taidemuseon Askon Rasinperän kanssa ja vuonna 1985 delfinaarion. Tampereella on ainakin kuusi Ilveskosken suunnittelemaa koulurakennusta.

Lähteet: Wikipedia, Suomen Arkkitehtuurimuseo, kuva <http://mfa.fi/arkkitehdit>

Gunnar Evert Strömmer / Vanha Domus E

s. 6.11.1914 Ikaalinen, k. 2.6.2006 Tampere

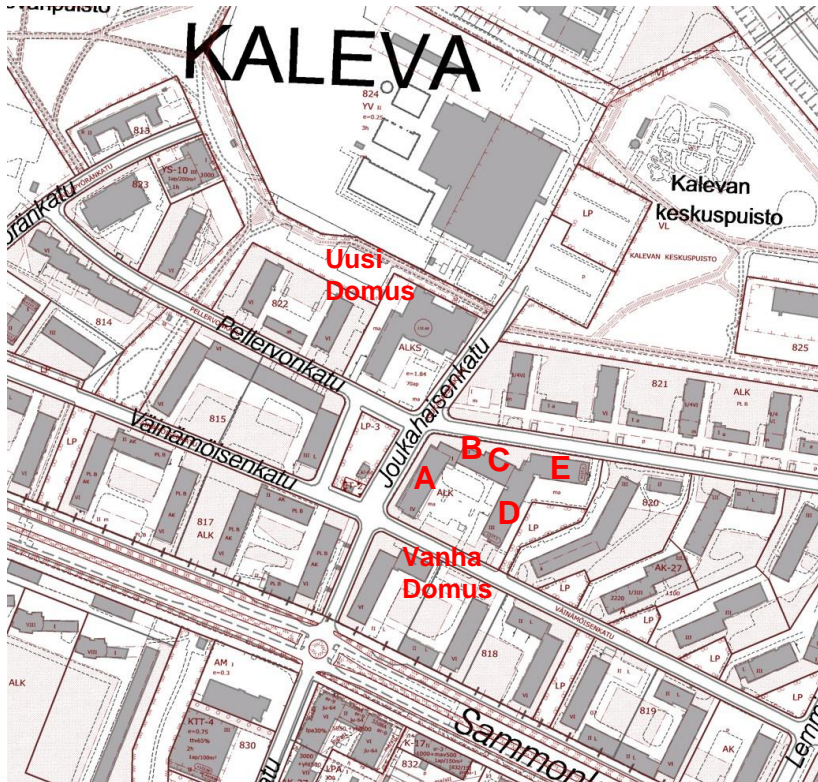
Gunnar "Goony" Strömmer valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1948. Vuodesta 1958 hän oli osakkaana isänsä, Bertel Strömmerin toimistossa tämän kuolemaan asti vuonna 1962. Arkkitehti Raimo Selin tuli toimistoon toiseksi osakkaaksi 1963, ja Strömmer myi loput toimistosta Selinille 1970. Vuosina 1966-1977 Strömmer oli Tampereen kaupungin asemakaava-arkkitehtina, josta virasta jäi eläkkeelle.

Strömmer ehti suunnitella jo isänsä toimistossa monipuolisia hankkeita. Hänen töitään Tampereella ja muualla ovat mm. siunauskappelit Heinolaan ja Pälkäneelle, Tampereen Ensi- ja turvakoti, Vanha Domus, Tampereen ruotsalaisen yhteiskoulun laajennus sekä Valmetin tehtaiden muutos- ja korjaustyöt. Hän suunnitteli myös useita asuntokerrostaloja ja lisäksi omakotitaloja ja huviloita.

Strömmer tunnettiin hyvin myös jazz-muusikkona. Muusikon ura alkoi vuonna 1934 Toivo Kärjen yhtyeen rumpalina, ja myöhemmin hän perusti suosittuun Goony's Old Timers Trion. Vuonna 2003 hänet nimettiin Suomen jazz-legendaksi.

Lähteet:

- Diplomi-insinöörit ja arkkitehdit 1982. Teknillisen seuran julkaisu. Jyväskylä 1982.
- Aamulehti 3.11.1984 s.30.
- Gunnar Strömmerin haastattelut Tampereella 14.10.1987 ja 2.11.1987, Eija Teivas
- Wikipedia 5.6.2019

Kuva: ajantasa-asemakaava Oskari – kartat.tampere.fi

vuosi	rakennusvaihe	piirustukset
1959-1960	I rakennusvaihe osa A, B	Alkuperäiset lupakuvat A ja B osat (1959) Bertel Strömmer Asunnot 96 opiskelijalle
1960-1961	II rakennusvaihe osa C-D	Alkuperäiset lupakuvat C ja D osat (1960) Bertel Strömmer Asunnot 118 opiskelijalle
1964-1965	III rakennusvaihe osat E	Alkuperäiset lupakuvat E osa (1964) Gunnar Strömmer Asunnot 108 opiskelijalle
1967-1968	IV rakennusvaihe Uusi Domus	Alkuperäiset lupakuvat Uusi Domus (1967) Pekka Ilveskoski Asunnot 312 opiskelijalle

Vanha Domus osana Kalevaa

Kaavoitusvaiheita 1960-luku

Kalevan kaupunginosan korttelien asemakaavan muutos ja asemakaava, XIX kaupunginosan asemakaava 1959

Ilmakuva: kartat.tampere.fi/oskari

Yleiskuvaus

Rakennuttamisen yhteiskunnalliset taustatekijät

Ihanteena rakentamisen teollistaminen ja koneellistaminen. Urbaanissa asuinympäristössä asumisen tarpeet muuttuivat ja tarvittiin sosiaalisia uudistuksia. Kouluttautumista arvostettiin. Tampereetta kehitettiin opiskelijaystävällisenä kaupunkina. Joukkoliikennettä uudistettiin. Turismi ja hotellitoiminta olivat laajentuva ilmiö.

Arkkitehtuuri-ilmiöt

Betoniarkkitehtuurin läpimurto 1960-luvun vaiheessa. Rationaalista rakentamista myötäilevä kaavoitus ja minimalistinen arkkitehtuurytyli. Lamelli- ja tornitalot nauhaikkunoineen, elementtiruutujen jäsentämät julkisivut.

Kalevan uudistava asemakaava vuodelta 1960 loi laajat lisärakennusalueet asuntorakentamiseen ja idässä kehätien linjauksen. Kaavassa näkyy myös laaja Kalevan kesku- puistoalue ja yleisten rakennusten varauksia.

Rakennustekniikka

Julkisivuissa kokeiltiin uusia pintamateriaaleja mm. asbestisementti, teräs- kupari- tai alumiinipeltiä. Elementtitekniikka eteni ensin puolielementti- ja lopulta täyselementtitalojen kehittämiseen. Työmaakoneiden määrä kasvoi. Rakennusliikkeet kokosivat omat suunnittelu- osastot arkkitehteineen.

Kalevan kaupunginosan viimeiset tiilet valmistettiin 1960-luvun puolivälissä. Tampereen tiilitehdas lopetti helmikuussa vuonna 1965. Kalevanrinteellä aloitti uusi elementtitehdas Tampereen Elementti Oy vuonna 1964.⁸

Tulkinta

Historia

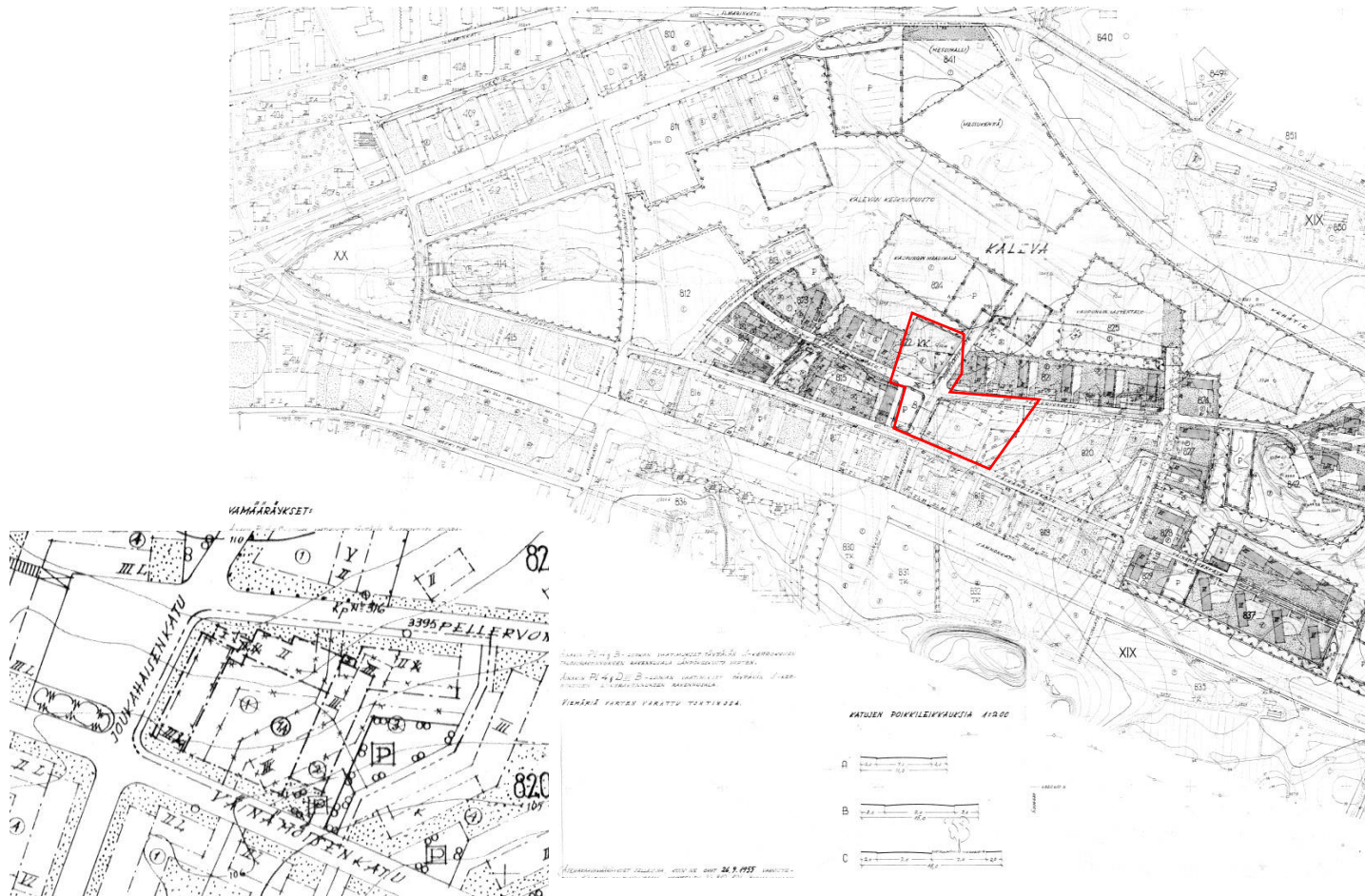
Opiskelija-asumista muun asuntorakentamisen ja asuinalueiden yhteydessä pidettiin Tampereella tärkeänä 1960-luvulla. Muualla maassa oli kokeiltu 1940-luvulta alkaen myös erillisten opiskelijakyläiden rakentamista.⁹ Taka-Kalevan kaavan aluetta koskeva uudistava asemakaava valmistui vuonna 1960. Vanha Domus rakentui kolmessa vaiheessa. Ensimmäiseen vaiheeseen kuuluivat A-B rakennus, toiseen vaiheessa rakentuivat C-D rakennukset ja viimeisenä E rakennus.

Valmistelut Domusten A-E ja Uuden Domuksen rakentamiseksi tehtiin korttelien asemakaavamuutoksilla, asemakaavoilla ja asemakaavamääräysten muutoksilla vuosina 1959-1963. Vanhan Domuksen tontti rakennuksineen korttelissa nro 820 oli jo vakiintunut kaikkien rakennusosien osalta vuoteen 1960 mennessä, samoin näiden talojen pihajäsennys. Vuonna 1963 Vanhan Domuksen korttelissa nro 820 asemakaavamuutoksen vahvistamisen yhteydessä merkintä osoitti tontin olevan yhdistetty liike- ja asunto kerrostalojen korttelialue.

Ominaispiirteet

Vanha Domus rakennusosineen liittyy arkkitehtuuryliittään ja perusratkaisultaan Kalevan funktionalistiseen 1940-50-luvun rakennuskantaan. Se kuuluu Kalevan ns. ensimmäisen rakennusvaiheen jälkeiseen osaan ja aikakauteen. Pääjulkisivultaan vanhan Domuksen A-E-talot ovat lamellitalotyyppiä. Asuntola- ja kesähotellitoimintojen ehdoilla niihin suunniteltiin kuitenkin keskikäytävä ja solu- asuntoratkaisut. Soluratkaisussa oli opiskelijalla oma huone, mutta jaettu pienoiskeittiö seinänaapurin kanssa. Solutyyppin valintaan vaikutti myös tunnettu Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan ensimmäinen asuntolakohde, 1947 valmistunut Domus Academica. Academican asunnot olivat useamman hengen soluasuntoa, jaetuina huonein. Tampereella haluttiin välttää Helsingin opiskelija- asunnoissa koettu ahtaas ja antaa lukurauha opiskelijoille.¹⁰

Valokuva: Vanha Domus A rakennus, julkaisusta Vesa Vartiainen, Puoli vuosisataa opiskelijakoteja Tampereella 2008, TYKA.

Funktionalismin perintö 1960-luvun vaihteessa. Korttelien No 814, 815 ja 821 asemakaavamuutos ja korttelien No 822-829, 837, 839, 841 ja 842 asemakaava 22.7.1959. Kuva TA.

Pieni kuva: Kalevan kaupunginosan korttelin No 820 tonttien No 1,2 ja 3 asemakaavan muutos, vahvistettu 27.1. 1959. Kuva TA.

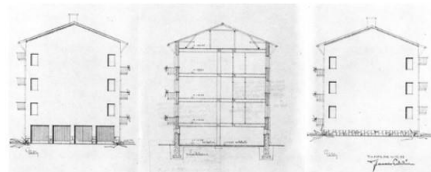
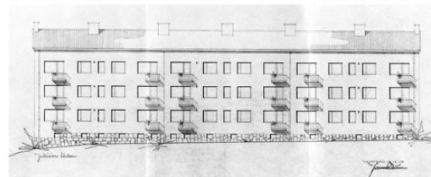
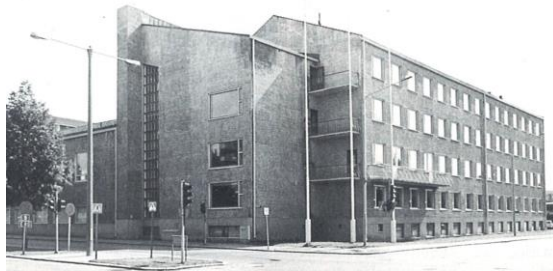

Valokuvat: Domus A rakennus valmiina, 22.8.1960, Juhani Riekkola, TM; Domuksen toinen rakennusvaihe Pellervonkadulta otetussa kuvassa 1960-69, Sylvi Nieminen, TM.

Funktionalismin perintö

Asumistarpeiden, arkkitehtuuriin ja rakennustekniikan perusratkaisut uudistuivat 1940-luvun sotavuosikymmenen molemmiin puoliin väkivähtein. Eroja voi nähdä lähinnä rakennusten detaljeissa, tai ne ovat käytännön sanelema muutoksia, arjen muotoilua. Vanhan Domuksen rakennusvaiheet I-III mukailevat täysin läntisen Kalevan funktionalistista perintöä, vaikkakin Domuksella oli jo valmistuttuaan erityinen ja erottuva asema (rakennusosien sijoittelu) tontillaan. Tämä johtuu Domuksen erityyppisestä opiskelija-asumisen luonteesta ja sen tarjoamista palveluista ympäristössään. Vanhan Domuksen arkkitehtonista ratkaisua ja -tyyliä voi verrata myös Kalevan Sammon yhteislyseoon, joka valmistui vuonna 1957 tai Väinämöisen- ja Sammonkadun 1950-luvun asuin-kerrostaloihin.

Kun vertaa Vanhaa ja Uutta Domusta kaupunkikuvassa, ensimmäinen kuuluu tontillaan Kalevan I rakennusvaiheen jälkeiseen 1950-luvun lopun kaavoitusvaiheeseen ja toinen Taka-Kalevan 1960-luvun -vaiheisiin. Domukset sijaitsevat Kalevassa selkeästi funktionalismin ja uudemman rationalismin jakolinjalla, mikä näkyy niiden asemassa tontilla, perusratkaisuissa rakennusosissa ja arkkitehtuuriylyissä. Hetken vanhalla Domuksella olikin erottuva asema Kalevan itäisimpänä rakennuskohteena. Vanhan Domuksen 1950-luvulle tyypillistä rakennus-tyyliä voi selittää se, että Bertel Strömmerin ensimmäinen Domus-luonnos vuodelta 1957, sijoittui tontille Sammonkadun alkupäähän, Liisankalliolle. Rakennuspaikka vaihtui vuonna 1958 uusin luonnoksin nykyiselle tontille, Kalevan kirkon saadessa sijansa Liisankalliolta.

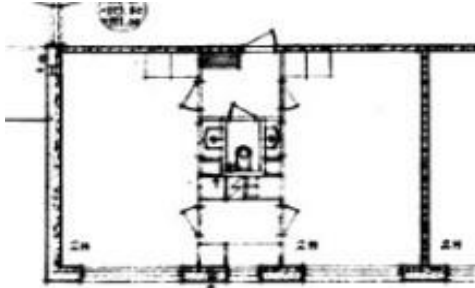

Valokuvat: Sammon yhteislyseo 1957, julkaisusta Tampereen Kaupungin rakennuskulttuuri 1998; As Oy Nyyrikint. Lamelli 1949 ja Sammonk.26 lamellijulkisivu 1955, julkaisusta Kalevan RKY-alue 2015

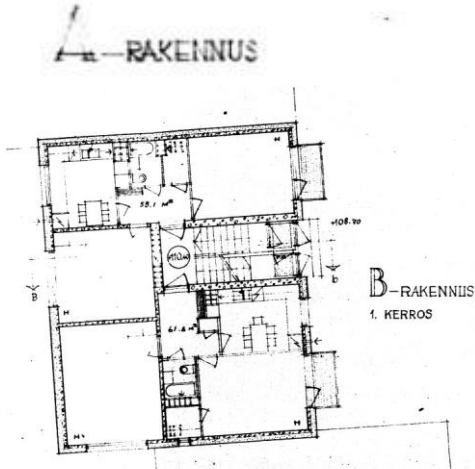
Puhdas, valoisa, vaalea, käytännöllinen ja esteettinen

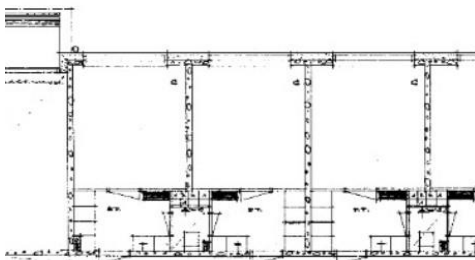
Postikortti: Vanha Domus kompleksi A-D rakennukset. Kokonaisuus edusti tyyliltään vaaleaa (vaaleaksi rapatut julkisivut) pohjoismaista funktionalismia 1930-50-luvulta. Kompleksin arkkitehtuurin yhtenäinen esteettinen vaikutelma oli maiseman fokus kulmatontilla. Huomattavaa asemaa korostivat avoimen sisäpihan selkeät tasaiset nurmialueet ja lipputankorivistö. Kuva: YKK kuva-arkistosta.

A soluhuone- idea 1 krs 1959 lupakuva, TKA.

B henkilökunnan as 1959 lupakuva, TKA.

D 1 krs soluhuoneet lupakuva 1960; TKA.

Asumisen tarpeet

A soluasunnot (lupakuva A 1959)

Asuntolan solujärjestelmään päädyttiin TOAS:n valitseminen asiantuntijoiden muodostaman rakennustoimikunnan suosituksesta. Tämä oli ns. moderni ratkaisu aiemmin asuntoloissa käytettyyn yhteiskeittiöjärjestelmään verrattuna.

A-taloon valmistui alkujaan asunnot 96 opiskelijalle. Asunnot jakautuivat 48:aan kahden hengen huoneeseen. Molemmille soluhuoneille oli käytössä yhteinen pienoiskeittiö. Opiskelijasunnot olivat valmistuttuaan kalustettuja. Niihin kuului sänky ja patja, sohvapöytä, nojatuoli, työpöytä ja -tuoli sekä kirjahylly.

1950-60-luvun pienasuntoihin toivottiin yleisesti hyviä säilytys-peseytymis- ja keittotiloja sekä tuuletusmahdollisuutta (tuuletusikkunat). Vanhan Domuksen suosituin asunto oli yhden hengen huone, jaettu eteinen, wc ja keittotila (10.5-14m²). Yhteiskäytössä kellarikerroksissa olivat saunaosastot, pesutuvat, mankelihuoneet ja joukkomajoitukseen sopivat tilat. Yhteiskäytössä oli myös TV- huone. Erikoisuutena oli oma puhelinkeskus ja huonekohtaiset puhelimet.

B henkilökunnan asunnot (lupakuva B 1959)

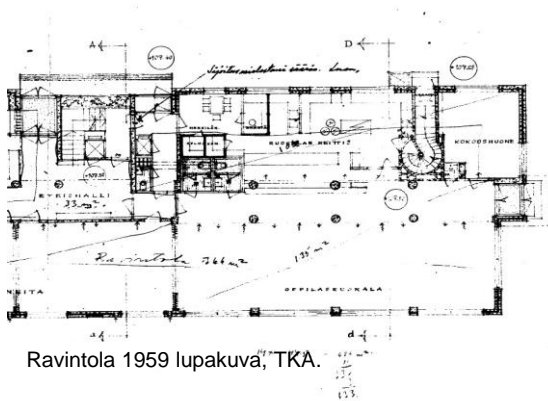
B-rappuun varattiin neljä henkilökunnan käyttöön tarkoitettua virka-asuntoa. Niissä asuivat alkuun säätiön talonmies, isännöitsijä, pääemäntä sekä korkeakoulun vierailleva stipendiaatti perheineen. Henkilökunnan kiinteistönhoidon työmäärää helpotti alkuaikoina opiskelijayhteisön aktiivisuus talon huoltotoihin talkoilla ja vapaaehtoisina kerrosvahteina.

C-E soluasunnot (lupakuva D 1960)

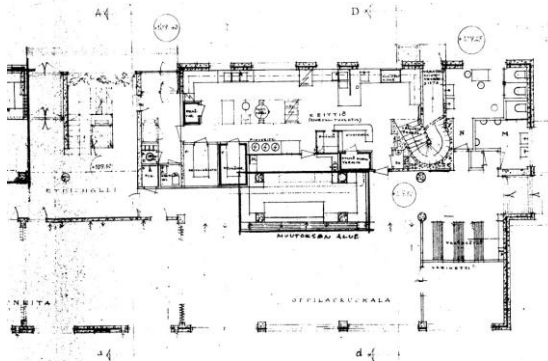
Uusimmassakin asunnoissa arvostettiin yksityisyyttä, mikä näkyy mm. II rakennusvaiheen C-D asunnoissa: yhden hengen huone omalla minikeittiöllä oli suosituin kohde. III rakennusvaiheen E-asunnoista yhden hengen soluhuoneita oli jo yli puolet, lisänä kolme perheasuntoa.

Tekstin lähteenä¹¹

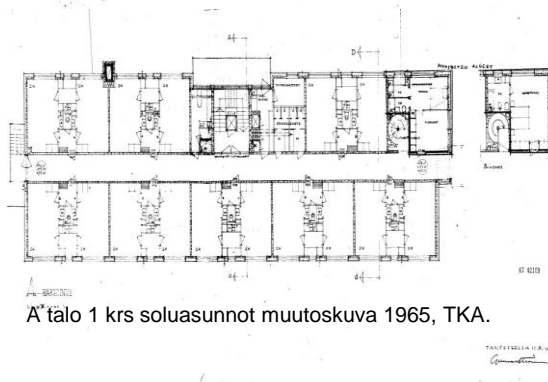
Valokuvat: Vanha Domus soluasunnot julkaisusta Vesa Vartiainen, Puoli vuosisataa opiskelijakoteja Tampereella 2008, TOAS. Vanha Domus E osan itäpäätty 1960-70-luku, Erkki Kauppila, TM.

Ravintola 1959 lupakuva, TKA.

Ravintola muutoskuva 1965, TKA.

A' talo 1 krs soluasunnot muutoskuva 1965, TKA.

TOAS vanha ja uusi Domus
rakennushistoriaselvitys

Opiskelija- ja kesähotellielämä

Ravintolan lupakuvassa vuodelta 1959 (vas. yllä) näkyy askartelu- ja kerhohuone rakennuksen länsisivulla, ravintolasalin jatkeena. Vuoden 1965 muotokuvassa on nähtävissä tarjoilutiskialueen laajennus salin puolelle (vas. Keskellä).

Ravintola ja majoitustilat olivat soveltuvia kaksoiskäyttöön: asuntola- ja kesähotellitoimintaan. Ravintolaan oli sisäänkäynti ulkoa kadulta A talon päädyssä tai sisäpihalta, missä oli auto-paikoitus.

Majoitustilat pysyivät muuttumattomina melko lyhyen aikaa, sillä jo 1970-luvun lopulta alettiin soluasuntoja muuttaa siten, että opiskelija-asunnoissa oli henkilökohtaiset wc, pesu- ja ruoanlaittotilat.

Opiskelijaelämän sosiaalisiin ilmiöihin kuuluivat poliittinen aktiivisuus, kansainvälisyys- ja erilainen kerhotoiminta. Vanhan Domuksen ravintolakerrokseen suunnitellut kerhohuoneet muutettiin 1970-luvulla kabineteiksi, joita voitiin käyttää myös kokouksiin.

Sosiaalista elämää tukemaan oli suunniteltu erilaisia yhteiskäyttötiloja, joissa järjestettiin mm. kirjallisuus- ja kamerakerhotoimintaa, kokouksia, juhlia sekä pelattiin pöytätennistä. Vuoden 1965 muutoksessa A-talon yhteiskäytössä olleet lukuhuoneet talon päädyssä muutettiin asunnoiksi (kuva vas. alla).

Vuoden 1965 jääkiekon MM -kisojen joukkueiden ja lehdistön majoitus järjestettiin hotelli Domuksella (kuvan liputus). Pääsisäänkäynti oli alkujaan mitoitettu asuntola- ja hotellirakennuksille tyypilliseen tapaan: näyttävä katos, suuret lasi-ikkunat porrashuoneeseen. Asuntola ja hotellitoimintaan sovelias keskikäytäväratkaisu ja väljä valoisa porrashuone hisseineen olivat käytännöllinen ratkaisu. Hissejä rakennettiin Kalevassa 1950-luvulla harvoin 3 kerroksisiin asuintaloihin.

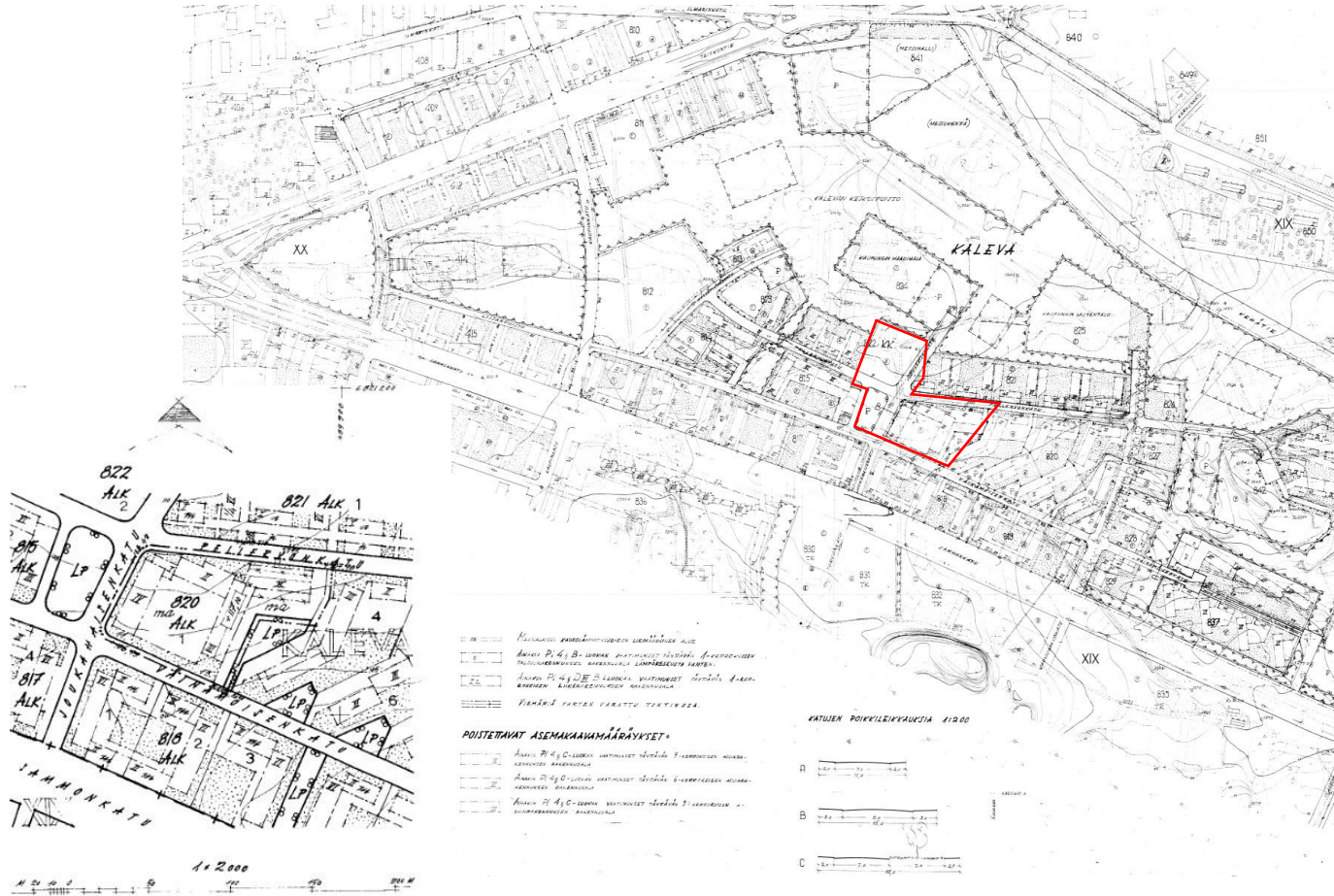
Tekstin lähteenä¹²

Valokuvat: Vanha Domus A ravintolapäätty julkaisusta Vesa Vartiainen, Puoli vuosisataa opiskelijakoteja Tampereella 2008, TOAS. Vietnam-keskustelu Yhteiskunnallisen korkeakoulun Domuksella vuodelta 1965, Martti Laitinen, TM. Hotelli Domus, 6.3.1965, K.A. Hakanpää, TM.

1960-luvun opiskelija-asumisen konteksti. Uusi Domus (vas. ylä) kaupunginosansa Taka-Kalevan maamerkki ja osa opiskelija kortteleita. Valtion ohjauksessa opiskelija-asuntojen rakentamiseksi tapahtui muutos 1960-luvun puolivälissä, mikä ei tukenut enää opiskelijakylien rakentamista. Tällaisia oli aloitettu ja rakennettu aiemmin jo mm. Ouluun ja Jyväskylään. SYL tuki myös näkemystä rakentaa opiskelija-asunnot osaksi kaupunkikeskusta ja -yhteisöjä.¹³ Näin Tampereen Domukset sijaitsivat osana muuta kaupungin asuntotuotantoa. Oulun Väikkylä on opiskelija-asuinalue (maisemakokonaisuus) pääteiden varrella. Jyväskylän Kortepohja on opiskelijalähiö palveluineen.

Kuvat: Uusi Domus (vas. yllä) Vesa Vartiainen, Puoli vuosisataa opiskelijakoteja Tampereella 2008, TOAS. Väikkylä (vas. alla), Arvokkaita alueita Oulussa 2015 raportti. Kortepohja, kehittämissuunnitelmaraportti 2015- nettiversio, yliopiston museo.

Funktionalismin ja rationalismin välimaastossa. Korttelien No 814, 815 ja 821-829, 837, 839, 841 ja 842 asemakaavamääräysten muutos 22.3.1960. Kuva TA.

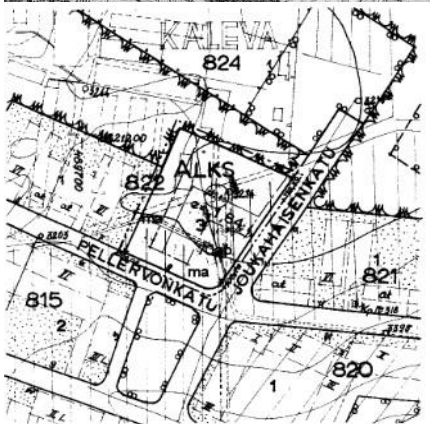
Pieni kuva: Kalevan kaupunginosan korttelissa No 820 asemakaavan muutos, vahvistettu 13.3.1963. Kuva TA.

Uusi Domus osana Kalevaa

Kaavoitusvaiheita 1960-luvulla

Yleiskuvaus

Tulkinta

Ilmakuva: kartat.tampere.fi/oskari

Rakennuttamisen yhteiskunnalliset taustatekijät

Hyvinvointi- ja palveluyhteiskunnan rakentaminen. Vuonna 1966 perustettiin asuntohallitus. Alue- ja lähiörakentaminen lisääntyivät. Määräysten ja seurannan urakoiden kilpailuttamisesta uskottiin olevan laadun ja määrän tae.

Arkkitehtuuri-ilmiot

Modernismin jälkeiselle ajalle tyypillistä oli rakennussuunnittelun ja rakentamisen yhteensovittaminen, äärimmäinen rationalisointi. Perinteinen arkkitehti- ja kokonaissuunnittelu väheni asuntotuotannossa. Tyyleinä tunnetuiksi tulivat rationalismi, konstruktivismi ja jyrkempänä suuntauksena nk. betonibrutalismi.

Kaavoitus Taka-Kalevassa jatkui uusimisin 1970-luvulle ja Kalevanrinteen osalta aina 2000-luvulle.

Rakennustekniikka

Elementtitekniikka yleistyi. Täyselementtitalojen ja -kerrostaloalueiden prosessirakentaminen toteutuivat erityisesti lähiöissä. Elementtirakenteiden tyyppihyväksyntä asetus ja ohje vuodelta 1975 syntyi laadun takeeksi.

Historia

Uuden Domuksen tontti korttelissa nro 822 oli osoitettu vielä vuoteen 1963 asti kaupan (kauppakeskus) ja liikerakennusten keskittymäksi. Sen asema ja liikerakennusosa aukion sekä paikoitustilojen tuntumassa viittaa edelleen alkuperäiseen kauppakeskusideaan.

Asemakaavan muutoksella nro 2515 Kalevassa, korttelissa nro 822 tontti nro 3 muutettiin (pieni kuva vas.) "yhdistettyjen liike- ja asunto kerrostalojen korttelialueeksi (ALKS), jolle saadaan liiketilojen lisäksi tehdä oppilasasuntola sekä enintään kahdeksan asuinhuoneistoa".¹⁴ Tontille oli osoitettu vähintään 70 autopaikkaa ja maanalaista tilaa.

1970-luvulla Kaleva oli jo kauttaaltaan asemakaavoitettu. Itäisimpään osaan ja Kalevanrinteelle (ent. kaupunginosa XIX) laajeni uutta rakentamista ja se muodostui merkittäväksi kaupalliseksi keskukseksi. Läntisin osa Kalevaa pysyi kaupunkikuvallisesti puhtaasti funktionalismin ajan ilmiönä, lukuun ottamatta Sammonaukion ympäristössä joitain uusia julkisia rakennuksia (yliopistorakennukset ja Kalevan kirkko).

Ominaispiirteet

Vanhan Domuksen läheisyyteen vuonna 1968 valmistunut uusi Domus ajanmukaisine liiketiloineen, kesähotelleineen ja ravintoloineen edusti uudempaa henkeä, modernismin jälkeistä rationalismia ja prosessirakentamisesta ammentanutta muotokieltä. Funktionalistisen kaavan ja arkkitehtuurityylin purkautumista oli nähtävissä 1960-luvun lopulla erityisesti Taka-Kalevan itäisimmissä kortteleissa ja nykyisen Kalevanrinteen alueella.

Valokuva: uusi Domus 1970, E.M. Staf, TM.

1960-luvun asuinrakennustuotanto Kalevan itäosissa. Sammonkatu 1.6.1967 lamelli- ja pistetalojen jatkuu. Sammonkadun varrella (vinottain katuun) kiinteistö Oy Kalevan Sampo valmistui 1959-1963. Elementtiteknikka kehitettiin (Mattinen & Niemelä) rakennushankkeen aikana.

Sammonkadun eteläpuolella oli mm. Tammelan meijeri, konepajoja, liike- ja varastorakennuksia, autojen myynti- ja korjauslaitos, elementtitehtaita, Kauppaopilaitos (1965) ja Jokelan kenkätehdas.¹⁵ Kuva: Erkki Kauppila, TM.

Kalevan ja Kalevanrinteen ominaispiirre oli tiili-ruukit. Tiili-ruukin tuotannon loputtua alkoi alueelle nousta elementtitehtaita, mikä oli luonnollinen kehitys, rakennustyömaille muraustöiden vähennyttä. Alueen tunnetuin (kuvassa nro 10) oli Mattinen & Niemelä elementtivalimo (vuodesta 1959). Asuinrakennustuotannon rationalisoinnissa, alueen tehtaalta oli merkittävä asema kehityksessä ja rakennusliikkeenä oman suunnitteluosaston arkkitehtien kanssa.¹⁶ Kuva: Kalevanrinne, Yleissuunnitelma-alueen rakennetun ympäristön aluedokumentointi 2013.

Uusi Domus aikakautensa kontekstissa

As Oy Lemminkäisenk.2 oli 1961 Suomen ensimmäinen täyselementti-rakennus, ruutuelementeistä koottu asuin kerrostalo.¹⁷ Kuva: Kalevan kerros-taloja, E.M. Staf, TM. Uusi Domus sijoittuu arkkitehtonisena esimerkkinä luontevasti rationalistisemmän Taka-Kalevan rakennuskantaan.

1960-luvun elementtirakentamisen konteksti. Hakan alue (vas. yllä) ja Saton- torni (oik.) Lauri Silvennoinen lähion ja täyselementti-kerrostalojen rakennuttajina Helsingin Pihlajamäessä 1960-luvun alussa. Tampereen uuden Domuksen volyymi on ajan esikuvien mukainen, samoin julkisivun elementtiruudukko, pintamateriaalit ja nauhaikkunat. Kuvat: www.hel.fi/pihlajamaki_arkkitehtuuripolku/

Kuvat: Kalevan kirkko maiseman huomiokohteena (vas. yllä) 1969, Juhani Riekkola, TM. Kalevan kirkon julkisivua (vas. alla) 1972-92, Kuvakulma, Kulmala & Peltonen Oy, TM. Uusi Domus pääty (oik.) ennen julkisivun muutosta 2010-luvulla, TOAS facebook- sivut.

Uusi Domus ja rationalismia Kalevassa

1960-luvun puolivälin jälkeen Taka-Kalevan, Kalevan itäisimpien osien, ja Kalevanrinteen asuin kerrostalot erottuvat selkeästi uudemman aikakauden tuotteina. Uuden Domuksen asema tontillaan oli Kalevan julkisille rakennuksille tyypillinen, missä näyttävimät rakennusosat ja volyymit sijoitettiin maiseman keskiöön huomiokohteeksi. Tällaisia olivat Domuksen rakennusajalta arkkitehtuurikilpailujen pohjalta Kalevan länsiosiin toteutetut Sampolan työväenopisto ja kansalaiskoulu (1958-60), sekä Kalevan kirkko (1964). Kalevan kirkko Liisankalliolla oli kaupunginosan symboli, pääkatulinjan päätteenä ja liikenteen solmukohtassa. Näiden julkisten rakennusten näyttävät rakennusmuodot ja -materiaaliratkaisut olivat aikansa huomiokohde, wow -arkkitehtuuria. Vaaleankeltainen tiili Kalevan kirkon julkisivussa toistui myös Uuden Domuksen päädyssä.

Uusi Domus sijoittui aukion laidalle, mistä se näkyi erittäin hyvin Sammonkadulle asti. Samanlaista uudempaa arkkitehtuuria lähiympäristössä edustivat mm. uusi Kauppaoppilaitos (1963-65) ja Pellervon kansakoulu (1965). Kauempana idässä rationalismia edusti näyttävimmillään Kaupin alueella TAYS- päärakennus (1962). TAYS-kompleksissa erottuivat kontrastina rakennusosien erikorkuiset siivet, vaaleat levyjulkisivut ja pitkät kapeat nauhaikkunarivit. Korkeiden ja matalien rakennusosien kontrastia sovellettiin myös Uuden Domuksen suunnitteluun. Yllä esitetyt julkiset kohteet edustivat myös aikansa uusinta elementtirakentamista lähialueella. Samoin Domuksesta itään nk. Pellervon tornit, Lemminkäisenkadun ensimmäiset täyselementti-asuin kerrostalot.

Julkisivujen rationalistinen jäsenitys oli mahdollista uutta elementtiteknikkaa ja julkisivumateriaaleja käyttämällä. Nauhaikunat korostavat järjestäytyntä ja tehokasta rakennuksen pohjaratkaisua sekä toimivia huonetiloja. Työn tekemisen, opiskelun, hallinnon, hoidon tai asuntola-asumisen toiminnot, kuten uudessa Domuksessa, saivat näkyä rakennuksesta ulospäin ja julkiseen tilaan aukioille, tielle tai puistoon.

Kuvat: Uusi Kauppaoppilaitos (vas. yllä), Juhani Riekkola 1965, TM. Pellervon koulu, Erkki Kauppiia 1965, TM. Sampola (keskellä), Lauri Kautia 1961, TM. TAYS (oik. yllä), E.M. Staf 1960-69, TM. TAYS asuntolat, Juhani Riekkola 1964, TM.

Uusi ja vanha Domus osana Kalevaa

Kaavoitusvaiheita 1970-luvun jälkeen

Yleiskuvaus

Tulkinta

Rakennuttamisen yhteiskunnalliset taustatekijät

1970-luvun energiakriisi hiljensi asuntotuotantoa, mikä vaikutti osaltaan yleiseen talouskehitykseen, työttömyyteen ja asutuspulaan. Syntyi lähiökritiikkiä ja ympäristötietoisuus, lähiympäristöjen huomiointi lisääntyi. Kaupunkeihin vaadittiin piha- ja kävelykatuja. Rakennusuojeelukeskustelu aktivoitui: vastustettiin vanhojen puutalokorttelien ja -kaupunkikeskustojen purkamista.

1980-luvun talouden nousukausi. Kaupunkirakennetta eheytetään ja kaupunkien pientalotuotantoa lisättiin.

Arkkitehtuuri-ilmiot

Rationalistinen tyyli oli yleisesti käytössä kouluissa, asuntoloissa, toimistoissa, sairaaloissa. Vaakarakenteita ja linjoja korostettiin edelleen nauhaikkunoin sekä erilaisin materiaalikokeiluun. Vastareaktiona oli elementtitekniikan peittäminen: punatiilijulkisivut (verhous) palasivat muistumina paikallamuurauksesta.

Postmodernismi tai strukturalismi olivat enemmän paikallisia ilmiöitä tai ilmenivät julkisessa rakentamisessa 1980-luvulta 1990-luvulle.

Rakennustekniikka

Elementtjärjestelmät mahdollistivat suuren mittakaavan yhtenäisen elementtirakentamisen, lähiöiden rakennuskannan. Päävalimot sijaitsivat kauempana ja työmaavalimot paikalla. Asennustyö tehtiin nostureilla. Huoneen seinän ja lattian suuruiset elementit olivat yleisiä. Määrälliset ja taloudelliset tavoitteet olivat rakentamisessa pääosassa.

Historia

Talouden nousukausi 1980-luvulla näkyi myös ajan TOAS opiskelija-asumisessa: asumisen yksilöllistymiskehitys, eli individualismin nousu oli ajan henki. Kaupungistumisen ja opiskelijamäärien kasvu jatkui 1970-luvulta 80-luvulle. Opiskelija-asunnot olivat 1980-luvulla erittäin kysytyjä. Samalla kun yleinen elintaso nousi kaupungistumisen myötä, vaativat opiskelijat asumisen yksityisyyttä. Yksiö tai yhden hengen huone oli tason ja sosiaalisen arvon nousua. Niin Vanhalla kuin Uudella Domuksella oli liiketiloja vuokralla kesähotellitoiminnan ohella, mikä helpotti säätiön taloudellista tilannetta. Uudella Domuksella toimi kesähotelli, ravintola, kuntosali, ruokakauppa, konttorikoneliike ja parturi-kampaamo. Vanhalla Domuksella jatkoi ravintola aina 1990-luvulle. Lisäksi sen tiloissa toimi balettikoulu, verhoamo ja painoalan yritys.¹⁸

Ominaispiirteet

Domusten moninaiset palvelut, jotka linkittyivät arkiympäristöön ja olivat tuttuja Kalevan kaikille asukkaille. Molemmat liittyivät toimintoiltaan kiinteästi alueen rakennuskantaan ja korttelirakenteeseen, jossa oli paljon erilaista pienliike- ja yritystoimintaa, hyvinvoinnin sekä kaupan palveluita.

Domusten väliin jäävällä liikenne- ja paikoitusalueella, Väinämöisen- ja Joukahaisenkadun kulmauksessa, oli vuodesta 1965 Tampereen opiskelijatuki Ry ja myöhemmin sen tytäryhtiö Juvenes Oy pitäneet kioski- ja kioskiliikettä. 1980-luvun alussa Juvenes Oy haki muutosta ja halusi rakentaa alueelle uuden korkeatasoisemman elintarvike- ja tarjoilukioskin, mikä turvaisi lähialueen kioski- ja palveluiden jatkuvuuden.¹⁹

Asemakaavan muutosohje 1982, katu- ja liikennealue

Ilmakuva: kartat.tampere.fi/oskari

Valokuva: Uusi Domus julkaisusta Vesa Vartiainen, Puoli vuosisataa opiskelijakoteja Tampereella 2008, TOAS.

Kokonaisuuden arvio

Nykytilanne

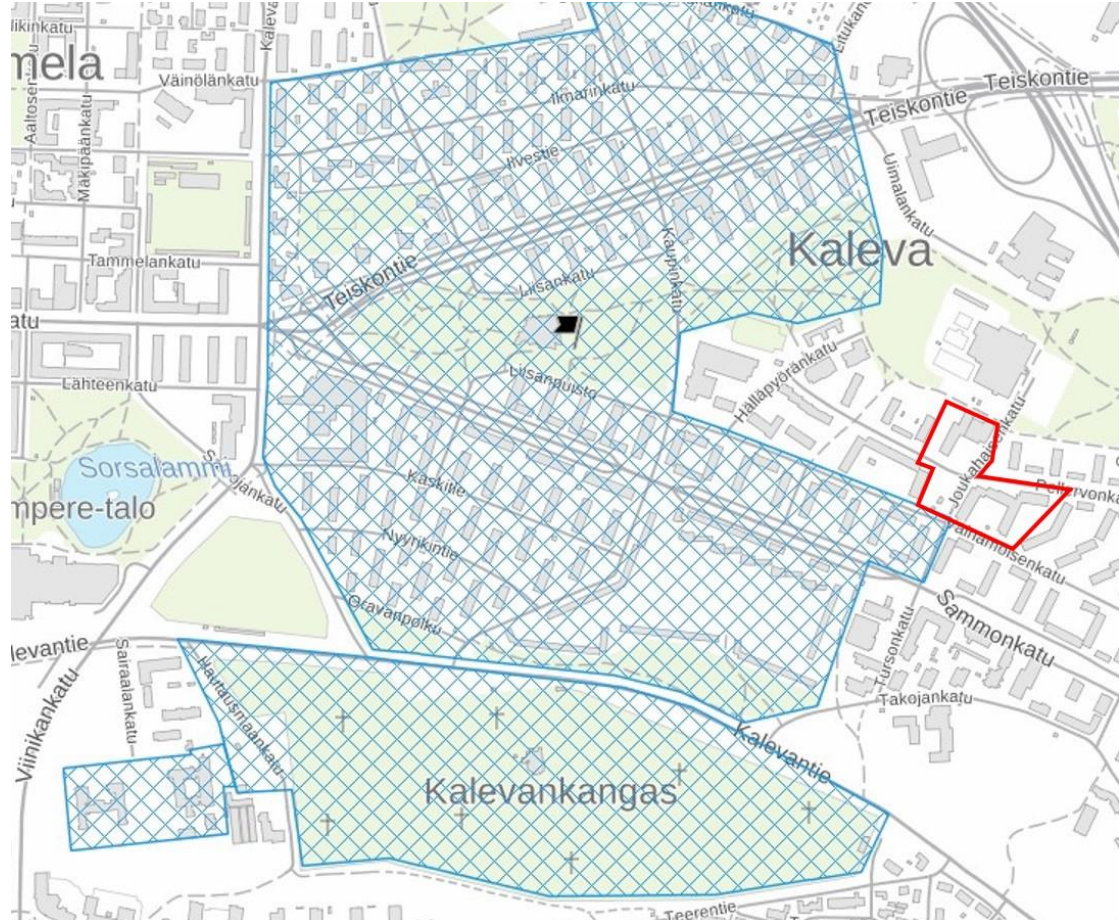
Sijainti: Vanha Domus (A-E) sijaitsee Sammonkadusta pohjoiseen lähtevän Joukahaisenkadun varrella, Väinämöisen- ja Pellervonkadun väliin jäävällä kulmatontilla (kortteli 820). Uusi Domus sijaitsee Joukahaisen- ja Pellervonkadun risteyksessä kulmatontilla (kortteli 822).

Rajaus: tarkastelualue maiseman osalta rajautuu Domuskortteleiden ja niiden katualueiden lisäksi koskemaan läheistä aukiota (paikoitusalue, liikerakennus).

Käyttötarkoitus: molemmat rakennukset ovat edelleen alkuperäisen käyttötarkoituksen mukaisessa käytössä: asuminen, liiketilat.

Rakennettu ympäristö: Domus-korttelit sijoittuvat kaupunkikuvallisesti Kalevan RKY- aluerajauksen itäisen osan tuntumaan, osaksi alueen 1950-60- luvun rakennuskantaa.

Kalevan alueen laajentumista itään ohjasi vuoden 1952 asemakaavaluonnos. Kaava jäi vahvistamatta, joten kaava- aluetta laajennettiin pienemmillä aluekokonaisuuksilla itään vuodesta 1949 aina 1960-luvulle. Domusrakennuksia koskevia asemakaavoja ovat erityisesti Kalevan kartanon asemakaava 1955 sekä Taka-Kalevan kaava 1960. Muutostyöt Kalevan kaavassa koskivat esim. Vanhan Domuksen laajentamista, sijoittelua tontilla tai uuden Domuksen liittymistä aukion ja sen ympärillä olevien toimintojen (paikoitus ja liiketilat) yhteyteen.

Kuva: Näkymä Joukahaisenkadulta etelästä Domusten suuntaan.

Kuva: Näkymä Väinämöisenkadulta itään, D talon pääty vasemmalla.

Kuva: Näkymä Väinämöisenkadulta länteen, A talon pääty oikealla.

Kuva: Näkymä Väinämöisenkadulta itään, A talon pääjulkisivu aukion laidalla.

Kuva: Näkymä Joukahaisen- ja Pellervonkadun risteyksestä pohjoiseen, Uusi Domus vasemmalla

Kuva: Näkymä Pellervonkadulta ja aukiolta länteen, Uuden Domuksen pääty oikealla.

Kuva: Näkymä aukiolta/ paikoitus itään, Uusi Domus ravintola vasemmalla ja Vanha Domus A talo oikealla.

Kuva: Näkymä Aukiolta/paikoitus kaakkoon, A talon pääjulkisivu vasemmalla.

Rakennukset ja maisema

Domus-rakennukset ovat Kalevan itäosassa risteysalueen ja aukion tuntumassa avoimessa maisemassa. Ne sijoittuvat Taka-Kalevan 1950-60-luvun sekä Kalevan 1949-59 asemakaava-alueiden kerrostalo- ja liikerakennustonteille. Domusten asema ja kaupunkikuva todistaa modernismin murroskohtaa, jossa funktionalismin perintö alkoi väistyä ja elementtirakentaminen loi uutta rationaalista kaupunkikuvaa sekä tyyliä.

Uusi Domus poikkesi huomattavasti valmistuttuaan tyyliään lähiympäristön 1950-luvun rapatuista tai tiilipintaisista lamellikerrostaloista. Sen muotokieli liittyi Kalevan 1960-luvun uudempaan rakennuskantaan. Viimeisin Uuden Domuksen julkisivumuutos on vieras alkuperäiseen asuun nähden. Uusi Domus on julkisivultaan (päätyjen levytys) lähes valkoinen, maiseman korkein rakennus ja alueen maamerkki. Se näkyy hyvin myös kaukomaisemassa: Sammon- ja Joukahaisenkadun liikenteen solmukohdassa. Uuden Domuksen julkisivun jäsenyys, matala siipi ja palvelut liittyvät toiminnoltaan aukion laidalla olevaan liikerakennus- ja kioskikeskittymään. Kaupunkikuvallisesti se liittyy myös alueen länsipuolella Pellervon- ja Väinämöisenkadun väliin jäävään rakennuskantaan, joka on vaaleaa sekä korkeaa rakentamista

Vanha Domus rakennusosineen on kaupunkikuvassa ja maisemassa jatkumo lähikorttelien matalampien 1950-luvun lamellitalojen rivistöön lännessä. Sen erottaa muusta rakennuskannasta eri rakennusvaiheissa toisiinsa kytketyt rakennusmassat ja omintakeisesti nivelletyt rakennusosat. Tämä kertoo edelleen hyvin ajan avoimesta rakennustavasta ja pohjamuotojen muunneltavuudesta. Omalla tavallaan myös vanha Domus on risteysalueella maiseman maamerkinä; sen A talon päädyin Domus-tyylillä ja katutilaan avautuva piha sekä julkisivujen jäsenyys kertovat edelleen asuntola-asumisesta Kalevalle tyyppillisine ilmiöineen: 1950-60-luvun pienasunnot ja modernit tilat, puistomaiset pihat ja yhteisöelämä.

Vanhalle Domuksille tyyppillistä on puistomainen piha. Uuden Domuksen piha-alue yhtyy eteläpuolen aukioon (paikoitus, liiketilat) ja pohjoisessa laajaan Kalevan halki kulkevaan puistojen ketjuun - keskuspuistoon. Domus-rakennusten A-E pihvoja korostavat vanhat puut ja runsaat istutukset. Kadunvarsilla on perinteiset puisto-koivujen puurivit. Puistomainen sisäpiha on kuitenkin vuosikymmenten mukainen muutos, nyt Kalevalle tyyppillinen. Alkuperäinen vanhan Domuksen piha-alue oli alkujaan avoimempi ja käytännöllisemmin jäsenetty (suuret nurmi-alueet, asfaltoitu paikoitus).

Domus-korttelit kertovat ymmärrettävästi tamperelaisesta (TOAS) opiskelija-asumisen historiasta ja todistavat hyvin asumisen sosiaalisista ilmiöistä sekä opiskelijakulttuurista. Edelleen on nähtävissä Domus-rakennusten sijoittamisen idea osaksi kaupunkiyhteisöä. Vanha Domus (A-E) edustaa hyvin alueelle tyyppillistä asuinlamellien arkkitehtuurityyliä; tontin muotoja mukaileva taitettu rakennuskompleksi, rapatut vaaleasävyiset julkisivut, kaksiosaiset ikkunat, harjakatot, tuuletusparvekkeet, lipoilla korostetut sisäänkäynnit. Uusi Domus edustaa kaupunkikuvassa sen sijaan harvinaisempaa asuinkerrostalon tyyliä (korostetun korkea ja kapea rakennusmuoto sekä nauhaikkunajulkisivut), viitaten enemmän ajan julkisiin- ja liikerakennuksiin. Molempien Domusten erityinen ominaispiirre asuinkerrostaloihin nähden on pohjaratkaisuissa: asuntolatyyppinen keskikäytävä, jonka molemmiin puoliin on soluasuuntoja.

Suunnittelutilanne

Domuskortteilta koskevat asemakaavat ovat vuosilta: 1955 (asemakaavamuutos/ asemakaava), 1959 (asemakaavan muutos), 1960 (asemakaavamääräysten muutos), 1963 (asemakaavan muutos), 1966 (asemakaavan muutos), 1982 (asemakaavan muutos)

Asemakaavamääräyksissä 1940-luvulta 1980-luvulle on yritetty huomioida 1950-luvun kaavoihin liitetty idea kaupunginosan merkittävästä aukiota ja tulevaisuuden kauppa-keskittymästä (Pellervonk./Joukahaisenk.). Suunnitelma jäi vaikuttamaan alueen rakenteeseen. Uuden Domuksen sijoittaminen maameriksi aukion laidalle lukitsi selvästi pitkäksi aikaa ympäristön kaupunkikuvan ja luonteen. Mittasuhteiltaan Uusi Domus ja aukion kokonaisuus ei ole 1960-luvun kauppakeskusratkaisuun verrattavissa, muttei se ole myöskään yhtenäinen osa Kalevan puhtaasti asuinkorttelien identiteettiä.

Suosituks

Korttelikokonaisuuden ja tonttien ominaispiirteet on merkitty karttaesityksiin erilaisin merkein. Merkit saattavat viitata alueen sisällä, reunamilla tai sen ulkopuolella muutospainaisiin. Muutosherkässä ympäristössä purkaminen, laajentaminen, korottaminen tai täydennys-rakentaminen tulisi suunnitella erityisellä tarkkuudella KH- arvojen säilyttämiseksi. Domusrakennuksia on vuosikymmenten kuluessa peruskorjattu välttämättömin osin, talotekniikan tarpeiden ja asumiskäytön aiheuttaman kulumisen myötä. Rakennusten aikakautensa tyyppilliset piirteet ovat edelleen mahdollista korjata ja kunnostaa perinteisin rakennustapaohjein ja -periaattein. Ohjeita voidaan katsoa mm. Kalevan RKY-alue selvitys rakennetusta ympäristöstä ja rakentamistapaohje 2015 suosituksista.

Kulttuurihistorialliset arvot arviointi

Tarkastelun kriteerien painotus:

- Todistusvoimaisuus (ilmiöiden kertovuus, alueen identiteetti)
- Alkuperäisyys
- Tyyppillisuus tai
- Harvinaisuus (paikallinen, maakunnallinen, valtakunnallinen konteksti)
- Yhtenäisyys (arkkitehtuuri) ja liittyminen ympäristöön

KH- arvojen jaottelu ja lyhenteet

R = rakennushistoriallinen (rakennusperinteinen, -tekninen tai arkkitehtoninen) (mrp modernirakennusperintö, 1945 jälkeen rakennetut kohteet)

H = historiallinen (esim. asutus-, liikenne-, sosiaalhistoria)

Y = ympäristöarvo (maisemakokonaisuus tai maisemallisesti keskeinen sijainti)

KH arvot tiivistelmä

Vanha Domus H, R (mrp), M

Historiallisesti: sosiaalihistoria/asuntolat, sivistyshistoria/YKK ja TOAS

Tampereen vanhin ja ensimmäinen opiskelija-asunnoksi rakennettu Vanha Domus-kompleksi edustaa kokonaisuutena hyvin paikallista Kalevan ja sen arkkitehtuurin identiteettiä, 1950-luvun asiallista tyyliä, käytännöllistä ja modernia kerrostalo- sekä opiskelija-asumista. Merkittävää on, että talojen A-E tilaratkaisut kertovat edelleen hyvin opiskelija-asumisen ja sosiaalisen elämän ilmiöistä hyvin pitkällä aikajanelalla 1950-luvulta 2000-luvulle. Vanhan Domuksen kesähotellitoiminnan loppuminen ja hotelli-ravintolaosan muutokset asuinhuoneiksi ovat merkittävästi muuttaneet A rakennuksen 1 kerroksen alkuperäistä käyttötarkoitusta ja luonnetta eteläpäädyssä.

Rakennushistoriallisesti: moderni rakennusperintö

Jokainen Domus-rakennus yksittäin tarkasteltuna on tyyppillinen Kalevan 1950-luvun rakennuskantaan liittyvä asuinlamelli ulkoasultaan ja -muodoltaan. Rakennuskompleksin perusratkaisu, talojen yhteenliittymät sakara-muotoon ja keskikäytäväjäsennys sen sijaan on harvinaisempi. Rakennustapa: osin paikalla ja osin esivalmistetuista osista rakentaminen, on edelleen tunnistettavissa. Talojen A-E asuntolatyyppinen keskikäytäväratkaisu on alkuperäinen. Rakennusryhmä on säilynyt hyvin todistusvoimaisena ja edustaa hyvin 1950-60-luvun opiskelija-asuntola tyyppiä. Talot ovat säilyneet julkisivuiltaan, rakenteiltaan ja tilajäsennykseltään kohtalaisesti alkuperäisen kaltaisina. Yhtenäisyyttä rikkoo lähinnä A osan ulkoosan muutokset, kuten julkisivuvaritys tai ravintolaosan ikkuna-aukkojen muutokset.

Maisemallisesti: maisemallisesti keskeinen, pienmaisema kokonaisuus

Rakennukset A-E kuuluvat kaupunkikuvassa Kalevan I rakennusvaiheen jälkeiseen kaavoitusvaiheeseen ja todistavat hyvin mm. kaavoitushistorian murksesta alueella, funktionalismin ja rationalismin välimaastossa. Vanhan Domuksen tontti sijoittuu Taka-Kalevan ja Kalevanrinteen jakolinjalle, kuuluen kaupunkikuvallisesti enemmän Kalevan I rakennusvaiheen arkkitehtuuriin. Vanha Domus pihapiireineen muodostaa oman kokonaisuuden, maisemallisesti keskeisellä paikalla risteysalueella, maiseman solmukohdassa. Pihapiiri on muuttunut vuosikymmenten kuluessa puistomaiseksi, ja on Kalevalle tyyppillinen: etelään avautuva, 1950-luvun perinteisten pihapuu- ja pensaslajikkeiden (hopeakuusi- ja paju, koivut) rajaama. Piharakenteet ja kalusteet sekä pihan käyttötarkoitukset ovat muuttuneet alkuperäisestä asuntola-/ hotellikäytöstä enemmän alueen asuinkerrostaloille tyyppilliseksi. Pihaan on rakennettu oleskelualue kalusteineen (grilli), laatoitettu pyöräsäilytyspaikka ja jätehuoltokatos kierrätyspisteineen.

Uusi Domus H, R (mrp), M

Historiallisesti: sosiaalihistoria/asuntolat, sivistys-historia/YKK ja TOAS

Uusi Domus on paikallisesti hyvin tunnettu opiskelija-elämän maamerkki, mutta myös Kalevan asukkaiden omakseen ottama majoitus-, liikepaikka- ja ravintolakokonaisuus. Arvokasta on, että sen tilat ja arkkitehtuuri kertovat edelleen hyvin Kalevan opiskelija-asumisen ilmiöistä ja sosiaalisesta aktiivisuudesta, mikä on linkittynyt luontevasti lähiympäristön toimintoihin, liikenteeseen sekä kaupunkikuvaan.

Rakennushistoriallisesti: moderni rakennusperintö/ arkkitehtoninen

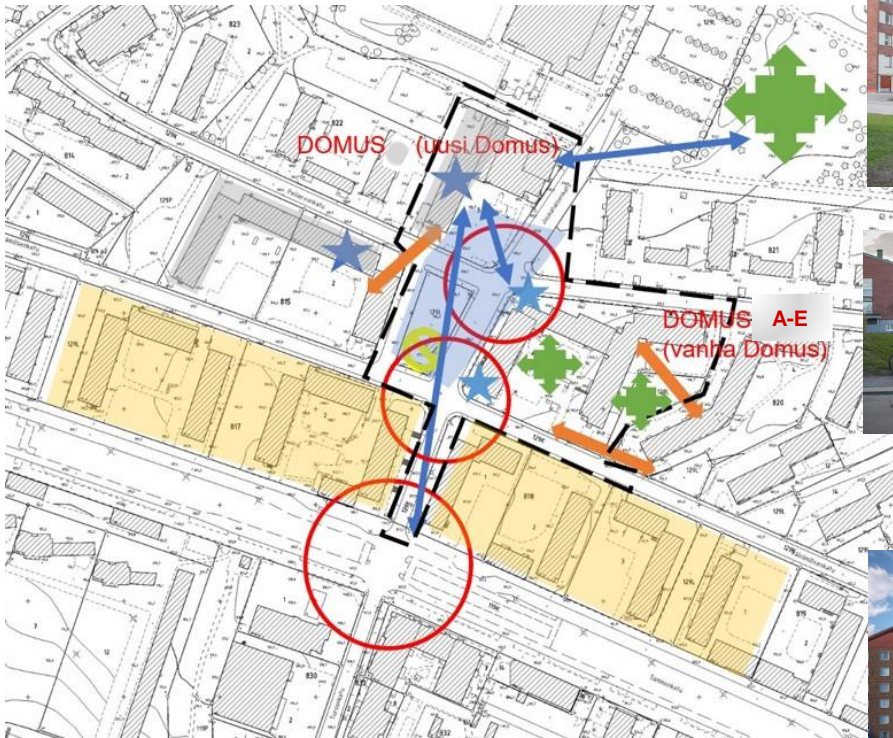
Uusi Domus edustaa tyyliään modernismin jälkeistä rationalismia. Julkisivuun on tehty merkittäviä muutoksia ulkoasuun asuntokohtaisia ikkunoita jakamalla, sekä viimeisimmässä julkisivumuutoksessa uusimalla julkisivuja levy materiaalilla. Alkuperäiset nauhaikkunajulkisivut ja niiden materiaaailmaailma on häivytetty uusin ratkaisuin.

Uuden Domuksen rakennustapa, todennäköisimmin puhtaasti täyselementteinä ja valmisosina, liittyy sen Taka-Kalevan sekä Kalevanrinteen rationalistisempaan 1960-luvun elementtirakentamiseen, paikallisiin elementtitehtaisiin ja -tuotantoon, mikä on jätetty tässä selvityksessä vähemmälle tarkastelulle. Edellä mainittu paikallinen yhteys voi olla tarpeen selvittää ja tarkentaa jatkossa.

Maisemallisesti:

Uusi Domus sijoittuu kaupunkikuvassa avoimen aukion laidalle maisemallisesti keskeiselle paikalle. Kaupunkikuvassa se liittyy arkkitehtoniselta ilmeeltään Taka-Kalevan ja Kalevanrinteen kaava-alueen rakennuskantaan. Sen hahmossa on tuttua muotokieltä ja detaljeja niin alueen kerrostaloista kuin julkisista rakennuksista. Uusittu ja valkeana hoitava Domuksen julkisivu on edelleen maiseman fokus kauas Sammonkadulle. Piha-alueetta etelässä hallitsee aukioon liittyvä paikoitusalue. Uuden Domuksen länsi- ja pohjoispuolella on piha-alueetta rajaava viherkaista ja puistopuita. Ne yhdistävät suurmaisemassa tontin Kalevan keskuspuistoon ja kerrostalojen väliin jääviin puistomaisiin pihoihin.

Ominaispiirteet karttaesitys

Kuva: Yllä aukio (paikotus) lännestä itään; vas. Uusi Domus. Alla aukio etelästä pohjoiseen; etualalla vanha Domus ja taustalla Uusi Domus.

- Maiseman fokus
- Liikenteen solmukohta
- Erilliskohde (tässä kioski)
- Merkittävä näkymä(suunta)
- Puistomainen piha-alue, keskeinen viheralue
- Tiivis vuorovaikutus
- Korkeat lamellitalot 1950-luku
- Avoin kaupunkitila, aukio
- Korkeat maamerkit, poikkeava väri

Lähestymissuunta Sammonkadun ja Joukahaisenkadun risteyksestä pohjoiseen ja näkymät läpi risteysalueiden. Kuva: Sami Lamminen SW.

Nykytila A

Ilmakuva

Kuvaus A

A-talo on Vanhan Domus-kompleksin käyntikortti Kalevassa. Eteläpäädyn entinen ravintola Domuksen sisäänkäynti erottuu edelleen tunnistettavana maisemassa ja Kalevan kaupunkikuvassa. Ravintolaleimaa on häivytetty mm. uusimalla sisäänkäyntiä ja poistamalla päätylipan päältä ravintolakyltti.

Porrashuone on talon keskellä itä-sivulla ja sen valokuilu ulottuu sisääntulotasoon. Portaat kiertävät hissikuilun. Pohjoispäädyssä on pelastautumistie ja -ovet sekä palo-portaat.

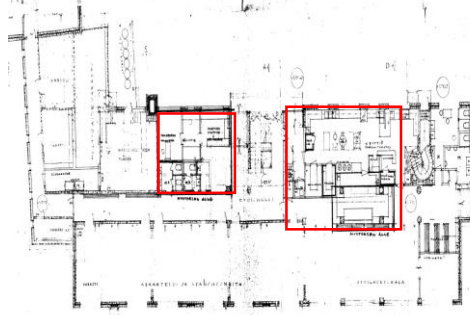
Kaikilla julkisivuilla on 1950-luvun mallin mukaiset suorakulmaiset, tuuletusikkunalliset puuikkunat. Eteläpäädyssä ikkunoita kehystää profiloitu asbestisementtilevy. Ikkunoissa on valkoiseksi maalatut mäntypuiset puitteet ja karnit. Rakennuksen alkuperäiset ikkunat ovat todennäköisesti olleet kaksiväriset.

Julkisivujen 1950-luvun rakennustavan mukaisia materiaaleja ovat roiskerappaus, pesubetonilaatat (pieni kivikoko) sokkelissa, katolla punainen konesaumattupeltikate, parvekkeissa asbestisementtikatiteet.

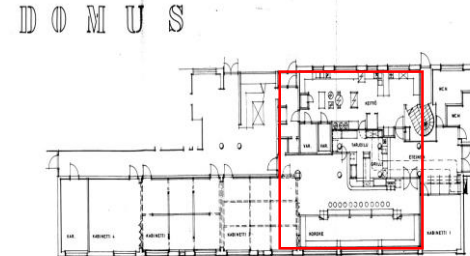
Kerrosparvekkeet sijoittuvat sisäpihalle. Ne ovat porrashuoneen ja huoltotilojen (käynti parvekkeelle huoltotilasta) mittaiset. Lasinen parvekeseinä antaa runsaasti valoa porrashuoneisiin sekä uloihin.

Merkittävimmät muutokset

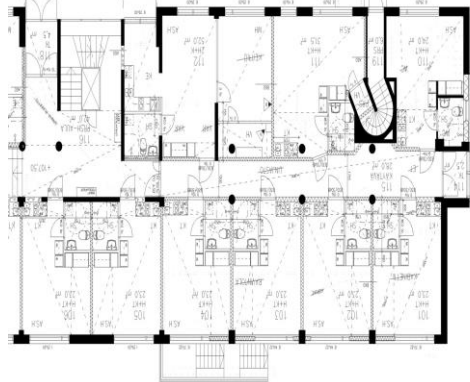
Ravintola 1 krs muutos 1965

Ravintola 1 krs muutos 1973

Ravintola 1 krs muutos asunnoiksi 1998

Arviointi - säilyneisyys

Ulkoasu

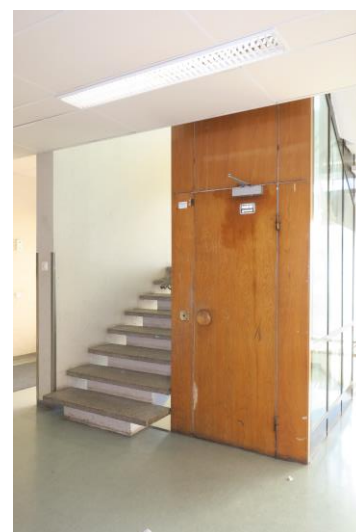
A-talon ulkoasu on säilynyt kohtalaisesti alkuperäisen kaltaisena. Asuntola- ja ravintolakäytön historia on edelleen tunnistettavissa. Ominaispiirteet: julkisivujen ikkunoiden rytmitys, sisäänkäynnit päädyistä ja pihasivulta, ravintolapäädyn ulosveto ja taitekatto, asuntolaosan kerrosparvekkeet pihasivulla ja harjakatto betoniräystäineen ovat säilyneet alkuperäisinä. Julkisivun rappauksen väriytyminen on muuttunut alkuperäisestä mahdollisesti vaaleasta ruskeasta roosan sävyyn. Ravintolakerroksen suuret sali-, kabinetti- ja keittiöikkunat ovat muuttuneet merkittävästi, kun ne on sovitettu asuinhuonekäyttöön.

Sisäasu

1960-luvun puolivälin muutokset olivat maltillisia, käytännön sanelemia, kuten 1 krs "portierin" konttorin, ravintolan tarjoilutiskin ja puhelinkeskuksen muutos (yllä). Lisäksi A talon eteläpäädyn lukuhuoneet kaikissa kerroksissa muutettiin asunnoiksi: 2H+KK,SH.

1970-luvun alussa muutoksia tehtiin ravintolan kabinetteihin, tarjoilualueelle ja saliin (koroke). Viimeisin muutos on 1990-luvun lopulta, kun ravintola- ja keittiötilat muutettiin asunnoiksi: H+KT, SH tai 2H+KK, SH.

Pää- ja pihajulkisivulla ravintolan ja keittiön suuret ikkunat muutettiin asuinhuoneisiin sopiviksi (pienentäen levyttämällä). Katutasossa ravintolasisäänkäynnin lakatut tammi-pariovet on uusittu ulkoa.

Kuvaus A

Porrashuone on sijoitettu ajan rakennusmääräysten mukaan ulkoseinän yhteyteen ja siinä on valokuilu, mikä oli pakollista vuoteen 1959 asti.²⁰ Hissikuilun lasiseinän ja porrassyöksen rakenne on kevyt, askellankut on kiinnitetty keskipalkkiin, joten kuilun ikkunat antavat valoa porrashuoneeseen ja käytävään asti. Askelmissa on mosaiikkibetonilankut. A-talon porrashuone luonnehdittiin todennäköisesti alkuperäisen hotellin ja ravintolakäytön vuoksi detaljeiltaan viimeistellymmän, kuin B-talo (henkilökunnan asunnot) tai myöhemmät C-E-talot.

Hissin lakattu ja tammiviilutettu ovi, hissien painonappi ja pyöreä puinen vedin sekä ovipumppu ovat alkuperäiset. Hissi oli harvinainen Kalevan 3-4 kerroksisissa rakennuksissa 1960-luvun vaihteessa. Aravalaki salli tehdä hissien ainoastaan 5 krs tai sitä korkeampaan rakennukseen.²¹ Mutta Domuksen kesähotelliluonne salli ilmeisesti hissiratkaisun, mikä palveli erityisen hyvin hotellivieraita kantamukseen.

Asunnoissa, jotka on remontoitu entiseen ravintolaosaan, huoneisto-ovet ovat uusia. Samoin käytävien lattiamateriaali. Sisäkatot on uusittu ja levytetty akustiikkalevyillä.

Sisäpihan puolella ulkoparvekkeen asbestisementtilevykaiteet (aaltoprofiili/ mahdollisesti mineriitti) ja teräspienat sekä -telineet ovat säilyneet alkuperäisinä. Osittain sisäänvedetty parvekelaatta on teräsbetonia.

Kuvaus A

Käytävillä osastojen välissä on teräskehkyisiä lasiovia kirkaalla- tai lankalasilla. Ovilla on alaosassa potkulevyt teräspellistä.

Eteläpäädyssä entisen ravintolan sisäänkäynnin tuulikaapin tammiovi ja vetimet ovat säilyneet alkuperäisinä.

Alakerran käytäville on sijoitettu huoneisto-kohtaiset postilokerikot. Hissikuilua ja porras-huonetta valaisee luonnonvalo idästä sisäpihalta.

Kuvat: Vanha Domus A ja B-talo sekä sisäpiha (vas. kuva); A-talon parvekedetalji ja A ja B-talon väliin jäävä huoltokatos (oik. kuvat).

Nykytila B

Ilmakuva

Kuvaus B

B-talo (kaksi asuinkerrosta ja kellari) on pienestä koostaan huolimatta Domuksista tyypillisin Kalevan asuinkerrostalo pohjaratkaisultaan ja julkisivultaan. Siitä erottaa edelleen Kalevan 1950-luvun pienkerrostalon ja asuinlamellin tyypilliset piirteet: vaakalinjaa korostava ikkunarytmi, porrashuoneen ympärille jäsenneety asunnot ja huoneistokohtaiset tuuletusparvekkeet.

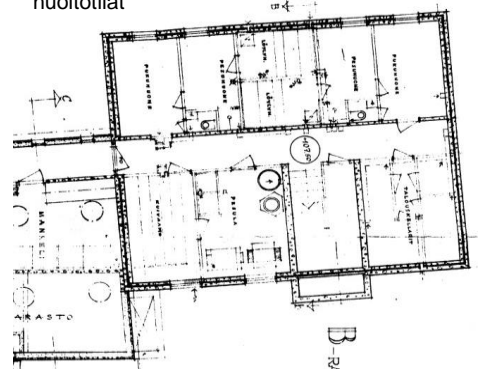
Porrashuone on etelän julkisivulla, sisäpihalla. Porrashuone on valoisa. Portaat ovat kaksivartiset ja tasanteelle avautuu nauhaikkunoiden ryhmä.

Kellarissa ovat 1950-luvun rakennustavan mukaan yhteiskäytössä olevat huoltotilat: pyykinpesu, kuivaus ja saunaosasto. A ja B-talojen välissä, matalan nivelosan kellarissa on taloja yhdistävä huoltokäytävä tiloihin mm. varastoja ja entinen mankelihuone. Sen maanpäällisessä osassa sivulla ovat pienet ikkuna-aukot.

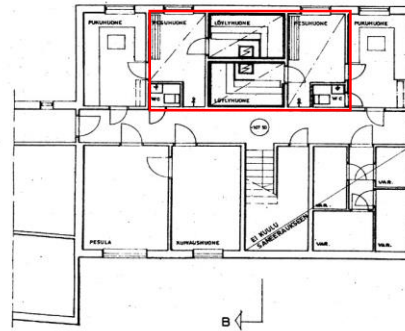
B-osan kattolinja- ja kulma on sovitettu pihasisivulla C-osaan yhteneväksi. B-talon harjakatto poikkeaa C:en kattolinjasta pohjoissivulla. Julkisivu on väriltään vaalea harmaa ja roiske- rapattu. Kate on konesaumapeltiä/ punainen.

Merkittävimmät muutokset

1959 lupapiirustus kellari, saunaosasto, huoltotilat

1983 kellari peruskorjaus B

1965 2. krs
asunto/muutos

1979 1 krs
peruskorjaus

Arviointi - säilyneisyys

Ulkoasu

B-talon ulkoasu on säilynyt hyvin alkuperäisen kaltaisena. Henkilökunnan asuinkäyttöön suunniteltu huoneistojäsennys ja niiden huoltotilat ovat edelleen tunnistettavissa suunnitelman mukaisina. Ominaispiirteet: julkisivun asuntokohtaiset parvekkeet ja ikkunajäsennys ja -malli ovat säilyneet alkuperäisinä. Julkisivun roiske- rappaus ja väri ovat alkuperäisen kaltaiset.

Sisäasu

Vuoden 1965 muutos (kuva alla vas.) koski B-talon 2. kerroksen asuntoja, jotka yhdistettiin 5h huoneistoksi.

Peruskorjaukseen vuona 1979 suunniteltiin tila- ja rakennemuutoksia mm. sauna- ja pukuhuoneosastossa (kuva oik. alhaalla).

Kaiken kaikkiaan B-talon tila- ja sisäasun muutokset ovat vähäisiä, kulumisen ja käyttömukavuuden myötä tehtyjä ratkaisuja.

Talosauna, ajalle tyypillinen, on säilynyt hyvin ja peruskorjattu pesu- ja löylyhuoneiden osalta viimeksi lupapiirustusten mukaan 1980-luvulla (kuva keskellä).

Kuvaus B

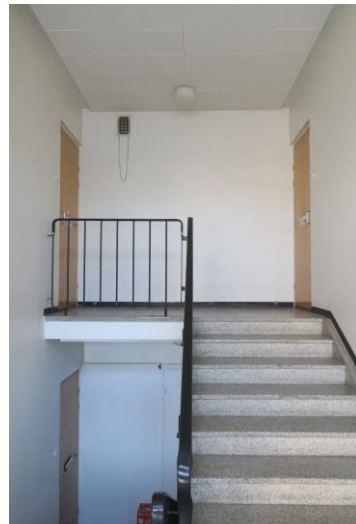
B-talon ulko-oven (vas. yllä) pintamateriaalit on uusittu, vähintään maalipinta uusien. Tuulikaapin pariovet isällä ovat edelleen lakattua tammea, samoin vetimet.

Porrashuoneen ikkunoiden välissä julkisivulla on aaltoprofiloitua asbestisementtilevyä, kuten A-rakennuksen eteläpäädyssä. B-talon parvekekaiteet ovat myös samaa profiloitua levyä, mutta väritään vihreät. Parvekkeen yllä näkyy seinässä kevytbetoniharkotusta ullakon seinä-rakenteena.

Porrashuoneen eteläseinällä nauhaikkunat etelään antavat pienestä ruutukoosta huolimatta runsaasti valoa kaikkiin kerroksiin.

Porrashuoneessa on mosaiikkibetoniaskelmat, teräspinnakaiteet ja käsijohteet muovilla pinnoitettu. Kerrostasanteen pinta on mosaiikkibetonista (messinkisaumaus). Ikkunapuitteet ovat puiset ja maalatut.

A- ja B-talon välissä kellari- ja huoltotilojen maanpäällisen osan pinnoite on pesu- betonilaatoista, ja seinämässä on pienen ikkuna-aukot, päällä saumattu peltikate.

Kellarikäytävän pintoja on maalattu ja uusittu mm. lattiaan vinyylilaatat sekä kattoon akustiikkalevyt.

Kuvat: B-talon Saunaosastossa on peruskorjauksen yhteydessä uusittu pintamateriaalit. Pyykinpesuhuoneessa ja saunaosastossa on alkuperäiset puiset ikkunapuitteet.

Nykytila C

Ilmakuva

Kuvaus C

C-talo on jatkettu saman korkuisena ja julkisivultaan samassa linjassa kuin B-talo. Molemmissa on kaksi asuin-kerrosta. C-talon 1 krs:een on sijoitettu varastoja ja sauna-osasto. C-talon runko on katusivulla syvempi ja lähempänä katua. Huoneistoikkunat ovat samaa kaksiosaista tyyppiä kuin A-talossa. Ikkunapuitteet ovat puiset ja maalattu valkoisiksi.

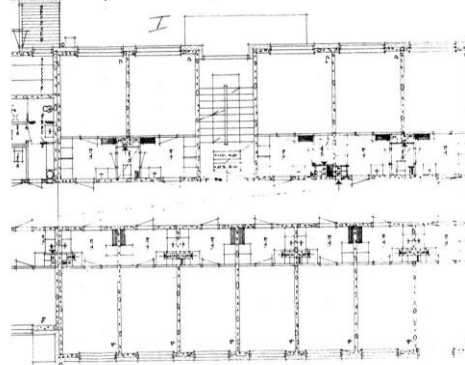
C-talon porrashuone on valokuilu- tyyppiä kuten A- ja B-taloissa. Julkisivun ja porrashuoneen korkeiset ikkunat ovat yhtenäinen ruudukko. Ikkunoissa on puupuitteet lakattu tai petsattu ruskeaan sävyyn. Porrastasanteet ja kaitteet näkyvät pihalle ulos. Sisäänkäynnin yllä on lippa, jossa on profiloitu reunapelti. Lipan alla on kapeasta laudasta tehty säleikkö. Ulko-ovessa on samanlainen puinen vedin ja pintakäsittely kuin A- ja B-talossa.

Kivijalassa on tuttu pesu-betonilaatta ovisyvennykseen asti. Huoltotiloissa (sauna-osasto) rinteessä on matalat ikkunat. Julkisivu on roiske-rapattu ja maalattu vaalean beigen sävyyn. Kate on konesaumapeltiä/ punainen.

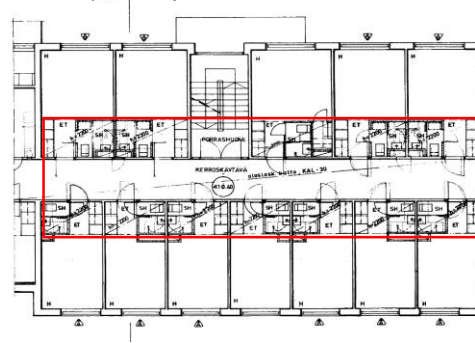
Sisäpiha on varattu keskiosalta oleskeluun. Katua lähinnä ovat autopaikoitus ja pyöräkatokset.

Merkittävimmät muutokset

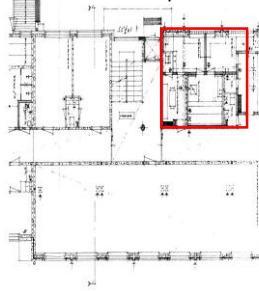
C 2 krs lupakuva 1960

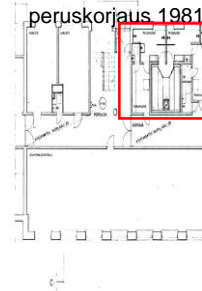
C 2 krs peruskorjaus 1981

C 1 krs 1960 lupakuva

C 1 krs peruskorjaus 1981

Arviointi - säilyneisyys

Ulkoasu

C-talon ulkoasu on säilynyt hyvin alkuperäisen kaltaisena. Asuntolakäytön historia ja ilmiöt ovat edelleen tunnistettavissa. Ominaispiirteet: porrashuoneiden valokuilu, julkisivun ikkunarytmi ja -malli, näyttävä sisäänkäynti pihavuilta ja harjakatto betoniräystäineen ovat säilyneet alkuperäisinä. Samoin päätilojen jäsenitys ja aukotus sekä huoltotilat 1 kerroksessa. Ulkoasun muutokset ovat olleet matillisia, lähinnä ylläpitokorjauksia.

Sisäasu

Muutoksia tiloihin on tehty asumismukavuuden myötä. 1980-luvulla esim. 2 kerroksen solujen väliset keittotilat ja wc muutettiin peruskorjauksessa huonekohtaisiksi keittokomeroiksi + ET + wc/suihku, mikä lisäsi yksityisyyttä (kuva keskellä). Peruskorjauksessa 1980-luvulla saunaosasto pukuhuoneineen on jaettu hieman eri tavoin ja uusittu pintamateriaalit sekä vesikalusteet (kuvat alla).

Pintoja on peruskorjauksen tai kulumisen myötä kunnostettu yhteis- ja huoltotiloissa sekä asuinhuoneissa.

Kuvaus C

Porrashuoneessa rappusyöksy on kantavilla sivupalkeilla varustettu kaksivartinen umpiporras (todennäköisesti valmiselementeistä). Päälyste on mosaiikkibetonia. Portaikossa on teräspinna-kaiteet ja kumista profiloitu käsijohde. Aulan lattiassa on vinyylilaatat. Tuulikaapin ovi on kokopuinen ja lakattu. Oven vedin on mustaa puristemuovia. Porrashuoneen ikkunapuitteet ovat sisällä puunväriset (petsattu tai lakattu).

Käytävillä lattiassa on vinyylilaattoja ja osasto-ovet ovat teräskehysisiä parioivia.

Saunoissa on maalatut puiset laakaovet. Saunaosaston peruskorjauksen yhteydessä on uusittu lauteita ja pintamateriaalit.

Kellarikerroksessa katusivulla on harraste-tilat. Lattiassa on vinyylilaatat ja katoissa uusittu akustiikkalevytystä. Kaksiosaiset puiset ikkunat avautuvat pohjoiseen.

Kuvat: C-saunaosasto (vas.) sekä D-talon liittymäkohta, mihin sijoittuvat D-talon kerroskohtaiset tuuletusparvekkeet. Rappausdetalji julkisivusta (oik.).

Kuvat: C-, D- ja E-talon liittämä katusivulta (yllä); betoniräystäsdetali. C- ja D-talon liittämä pihasisivulta (alla); kerrosparveke ja betoniräystäsdetali.

Nykytila D

Ilmakuva

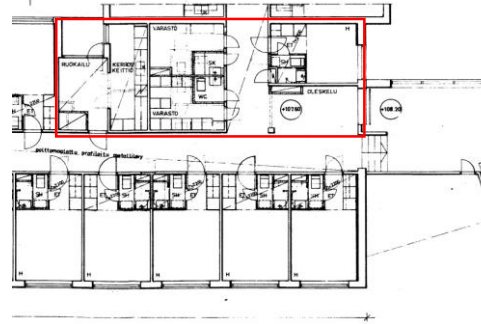
Kuvaus D

D-osan ominaispiirre on pohjoispäädyssä C-, D- ja E- talon toisiinsa sakaramuotoon kytketyt rakennusmassat. C- talosta on myös yhdysskäytävä E- taloon. D- talo muistuttaa runkomuodoltaan ja jäsennykseltään A-taloa, mutta on tätä pitempi keskikäytävä-ratkaisu. D-talon eteläpäädyssä on liiketila ja oma sisäänkäynti kellarikerrokseen. A- ja D-talojen julkisivujen yhtenäisyyttä korostaa ikkunoiden yhtenäinen jäsennyys, malli ja materiaalit (asbestisementtilevy ikkunoiden välissä). Asuinhuoneiden kaksiosaiset ikkunat ja wc- tilojen pienet ikkunat olivat alkuaan kahden hengen solujen välissä. D-osan julkisivut ovat vaalean keltaiseksi roiskerapattu. Kate on konesaumapeltiä/ punainen.

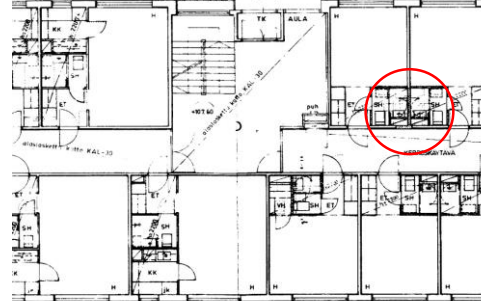
Erona A-taloon, D-talon kerrosparvekkeet sijaitsevat talojen nivelkohdassa ja eteläpäädyssä. Eteläpääty on ulosvedetty rakennusosa, jossa on taitekatto. Parvekkeet ovat kokonaan sisäänvedetyt. Niissä on sama profiloitu asbestisementtilevy kaiteena kuin muissakin taloissa.

Merkittävimmät muutokset

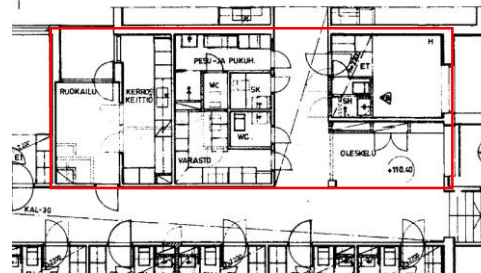
D, 1 krs 1979 muutos

D 1 krs 1981

D D 2krs 1981

Arviointi - säilyneisyys

Ulkoasu

D-talon ulkoasu ja päätilat ovat säilyneet hyvin alkuperäisen kaltaisena. Ikkunoiden ja sisäänkäyntien jäsennyys kaikilla julkisivuilla, vaalea roiskerappaus ja parvekkeet ovat edelleen rakentamisajankohdan mukaiset ja tunnistettavissa tyyliään osaksi yhtenäistä Domuskompleksia. Myös rakennuksen harjakatto räystäineen on säilynyt hyvin alkuperäisen värin (tiilen punainen) ja materiaalin (peltikate) mukaisena. Arkkitehtoninen erityispiirre, pohjoissivun erkeri-ikkunat D- ja E-talon nivelkohdassa on edelleen hyvin yhteistiloista kertova ja tunnistettava osa D-rakennusta.

Sisäasu

Ominainen tilajäsennyys: keskikäytävä-ratkaisu ja pohjoispäädyn yhteistilat ruokailuun sekä oleskeluun ovat säilyneet hyvin. Asumisvaatimusten ja -mukavuuden myötä on kerroskeittiöt peruskorjattu 1970-80-luvulla (kuvat yllä ja alla). Samoin on soluhuoneiden väliset yhteiskäyttötilat peruskorjattu 1980-luvulla huonekohtaisiksi (kuva keskellä), lisäämään yksityisyyttä. Tilamuutosten jälkeen on edelleen hyvin luettavissa niiden alkuperäinen käyttötarkoitus, sosiaaliset ilmiöt ja siirtyminen yhteisasumisesta yksilökeskeiseen asumiin.

Kuvaus D

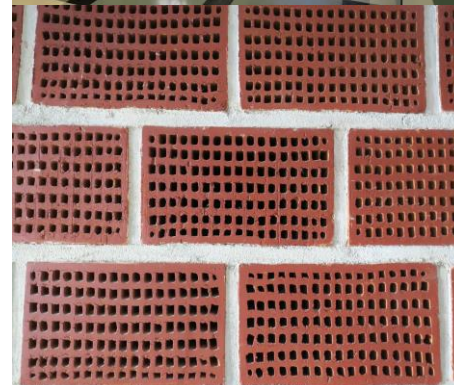
D-talon porrashuone on länteen sisäpihalla. Se on samaa valokuilu- ja aukotustyyppiä kuin C-talossa. Porraselementit (kantava sivupalkki) mosaiikkibetonista ovat myös yhteneväiset B-talon porrashuoneen kanssa. Tuulikaapin ovi on kokopuinen, lakattu kehysovi, samaa tyyppiä kuin B-talossa.

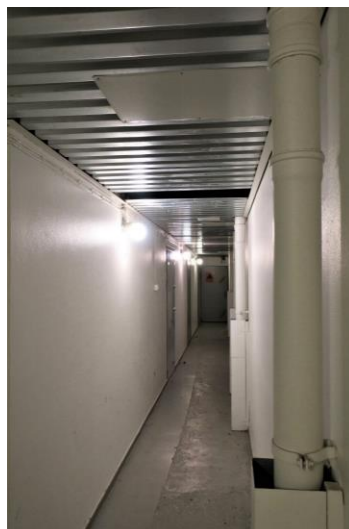
D-aulan erikoisuutena on syrjälleen muurattu kennotiiliseinä, mikä on huomiota herättävä väri aulassa ja kellarikäytävällä (nivelesassa).

Porrashuoneen etuosa pihalla on terassoitu ja sen sivuitse on kuilu kellariin, varastotiloihin (kuva vas. alla). Sokkelissa on sama pesubetonilaatta verhouksena kuin A-C taloissa.

Käytävien lattioissa on vinyylilaattaa ja katoissa akustiikkalevyt. Vinyylilaattojen väri ja kuviointi on 1960-luvun materiaalimaailmalle tyypillinen.

Kuvat: D-tuulikaapin lasiovi aulaan, kehys lakattua puuta, samoin vedin (vas. yllä). Keskikäytävällä näkyvissä huoneisto-ovet, maalattuja puisia laakaovia. Kellarivarasto ja uusittu yhteiskeittiö (oik. yllä) kalusteineen.

Kuvat: C-D ja E-rakennusten nivelkohta sisäpihan julkisivuilla, katusivulla sekä betoniräystäsdetalji.

Nykytila E

Ilmakuva

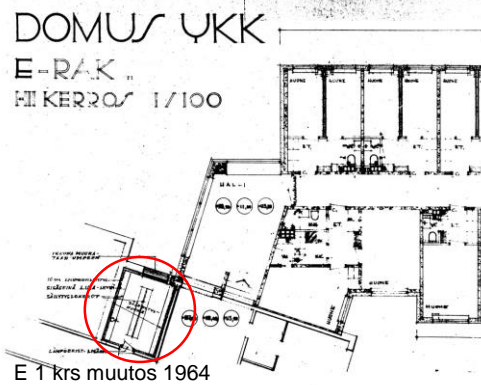
Kuvaus E

Julkisivultaan E-talo on ankan asuntolamainen: ikkunarytmi poikkeaa muista taloista, sillä soluhuoneiden välisiä yhteistilojen pieniä ikkunoita ei ole. E-talo on suunniteltu tehokkaaksi, yhden hengen soluhuoneiksi keskikäytäväratkaisuna. Ikkunat ovat kaksiosaiset, puupuitteilla ja valkoiseksi maalatut. Julkisivussa on vaalean keltainen roiskerappaus. Kate on kone-saumapeltiä/ punainen.

Muista taloista poiketen kellari-kerroksessa sisäpihan puolella (etelään) on autotallit nosto-ovineen. Asfaltoidulla sisäpihalla etelään on lisäksi paikoitustilaa, ei kalusteita tai istutuksia.

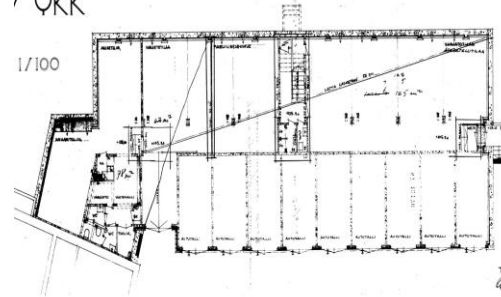
E-talon ankaraan arkkitehtuuriin tuo vaihtelua Domus rakennusmassojen C-, D- ja E-liittymäkohdat pohjoissivulla ja pihavivulla.

Merkittävimmät muutokset

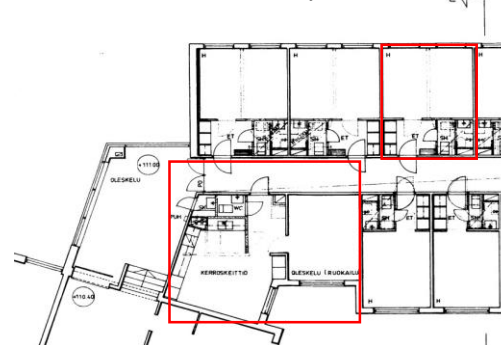

E 1 krs muutos 1964

E-kellari rakennusaikainen muutos 1965

E 2 krs muutos/kerroskeittiö ja ruokailu 1982

Arviointi - säilyneisyys

Ulkoasu

E-talon ominainen pelkistetty ulkoasu: kaksiosaisen ikkunoiden samalaisena toistuva rytmi kolmessa kerroksessa, sisäänkäyntien terassointi rinteessä, julkisivun vaalea roiske-rappus ja sokkelin pesubetoni-laatoitus ovat säilyneet hyvin alkuperäisinä. Arkkitehtoninen erityispiirre, pohjoissivun erkkeri-ikkunat D- ja E-talon nivelkohdassa on edelleen hyvin kertova ja tunnistettava osa E rakennusta.

Sisäasu

D- ja E-talojen välissä, liitoskohdan kellarin säilytshuoneessa tehtiin piirustusten mukaan rakennusaikainen muutos vuonna 1964 (kuva yllä). Muutos koski todennäköisesti varaston kiinteitä kalusteita.

Vuonna 1965 samoin muutettiin kellarin pohjoissivulla puhelinhuoneen, varasto- ja askartelutilan jäsenystä. Kellarin lattiaa laskettiin katusivulla ja tehtiin pieniä muutoksia porrashuoneen kellarikerrokseen mm. wc- tilaan (kuva keskellä).

Myöhemmin 1980-luvulla on samanaikaisesti tehty peruskorjauksia viereisen D-talon kanssa: asumismukavuutta on lisätty uusimalla yhteisiä pohjoispäädyn kerroskeittiöitä ja ruokailutiloja. Peruskorjauksen yhteydessä yhdistettiin kahden hengen soluja yhdeksi asunnoksi, joissa oli oma keittokomero, ET + wc/suihkutila (kuva alla).

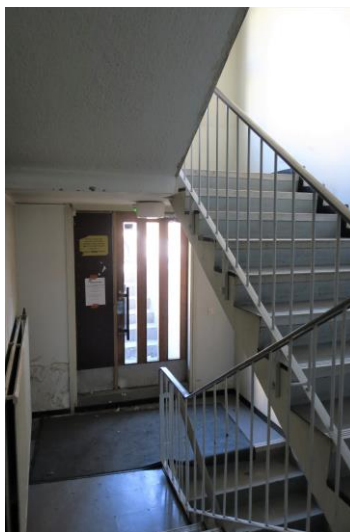
Kuvaus E

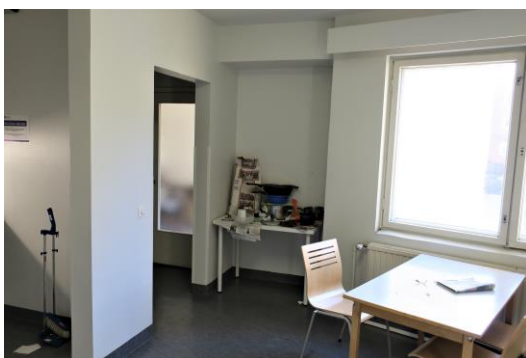
Sisäänkäynnit ovat vaatimattomammat kuin muissa taloissa. Pohjoissivulla katutasoa alemmaksi on terassoitu porrassyvennys sisäänkäyntinä. Ulko-oven yllä on suora lippa ja suojapellitys. Itäpäädyssä on rinteeseen terassoitu sisäänkäynti kellariin katoksena toimivan parvekelaaan alta.

Porrashuoneet ovat vaatimattomasti luonnehdittuja. Syöksyt ovat valmislaattoja, joiden betonipinta askelmissa on pinnoitettu vinyylimatolla. Vinyylimattoa on myös aulassa ja kerrostasanteissa. Teräspinnakaiteissa on käsijohde kumista. Ulko-ovet ovat kokopuiset (sisäpuoli lakattu) vetimineen, lasipinta jaettu kolmeen ruutuun. Asuntojen ovet ovat maalattuja puisia laakaovia.

Kerrosparvekkeet sijaitsevat E-talon itäpäädyssä. Ne ovat täysin ulosvedetyt ja avoimet laattaparvekkeet, joissa on teräspinnakaiteet ja putkelineet. Parvekeovet ovat maalatut puukehyksiset lasiovet.

Vaihteluna pohjoisen julkisivussa ovat erkkerikulmaukset suurin ikkunoin. Kulmauksessa sijaitsevat valoisat yhteiset oleskelutilat. Samoin sisäänkäyntien terassimuurit ja porraskiulut sekä katon betoniräystäslinja ovat ilmeikkäitä.

Kuvat: E-talon itäpään kellarin sisäänkäynti (vas. yllä). Kerrosparvekkeen tuuletusteline- detalji. Yhteiskeittiö ja oleskelutila. Itäpäyty ja piha-alueita (oik.)

Nykytila Uusi Domus

Ilmakuva

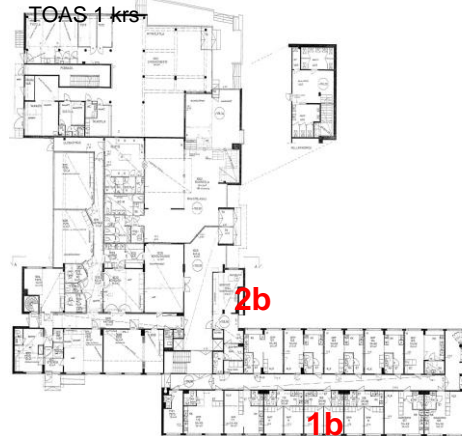
Kuvaus

Uuden Domuksen vapaampi perusratkaisu on jäsenetty kahteen korkeaan asuinsiipeen 1b-2b ja matalaan yhteiskäyttö- ja liiketila osaan. Ominaista uudelle Domukselle on rakennusmassojen volyyymi, runkumuotojen (syvä, kapea) ja julkisivujen vertikaali- sekä horisontaalilinjojen huomattava kontrasti. Asunnot on jaettu asuntolatyypillisesti keskikäytäväratkaisun mukaan, kuten Vanhassa Domuksessa. Asuntojen pohjat ja huoneistokoot ovat vaihtelevammat kuin Vanhassa Domuksessa, erityisesti tilamuutosten, ja myöhempien soluhuoneiden yhdistämisten ansiosta.

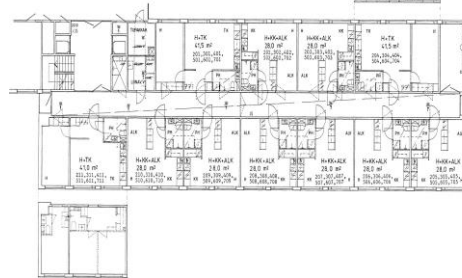
Yhteiskäyttö- sekä liiketilat on eroteltu omaksi, vapaammin jäsennetyksi osaksi katutasoon, helposti saavutettavaksi. Paikoitusalue sijaitsee matalan ravintola- ja liiketilojen edustalla.

Ravintola- ja liiketiloihin on porrastasanteella kahdet pariovet (lasi/ teräskehys). Sisäänkäynnin molemmin puolin aulasta avautuvat suuret ikkunat etelään.

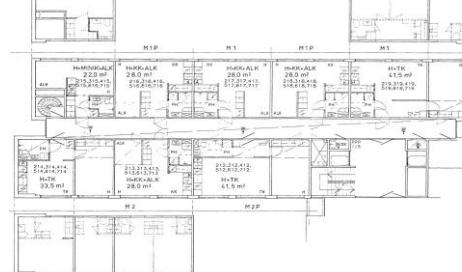
Muutokset

1b 2-7 krs

2b 2-7 krs

Arviointi - säilyneisyys

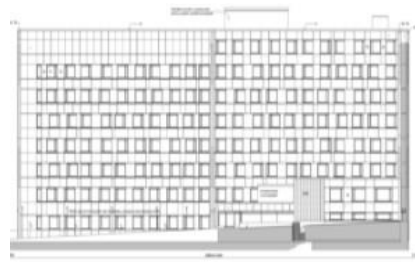
Ulkoasu

Uuden Domuksen perusratkaisu: jäsenitys korkeaan ja matalaan massaan on sen hyvin säilynyt tunnuspierre kaupunkikuvassa. Julkisivua leimaavat edelleen asuntokohtaiset ikkunarivit ja päädyissä rakennuksen korkeiset keskikäytävää valaisevat nauhaikkunat. Sisäänkäynnit ovat alkuperäisen jäsennyksen mukaiset, samoin katon terassi ja ylimmän kerroksen tilat.

Alkuperäinen ja tyypillinen 1960-luvun julkisivun vaakalinjoja korostava nauhaikkunoiden rytmi on merkittävästi muuttunut viimeisimmässä 2010-luvun puolivälin jälkeen tehdyssä julkisivuremontissa. Julkisivulle ominaista vaaleaa betonin ja päätyjen keltatiliiväriä on myös häivytetty uusimalla pinnat valkoisin ja värillisin levytyksin, pellistä. Ikkunoiden puitejako ja rytmi sekä Kalevan betoniarkkitehtuurille tyypilliset julkisivun sävyt on näin menetetty.

Sisäasu

Asunnoissa on peruskorjausten yhteydessä muutettu soluasuntoja yhdenhengen huoneiksi ja isommiksi perheasunnoiksi väliseinämuutoksien 1-8 kerroksissa. 1b rakennuksessa asunnot ovat h+kk+alk tai 2h+tk tyyppisiä ratkaisuja kaikissa kerroksissa. Samoin 2b rakennuksessa, h+kk+alk tai 2h+tk tai h+minik+alk ratkaisuja.

Vertailukuvat: uusi Domus 1970, E.M. Staf, TM. Julkisivupiirros itä, lupapiirustus 1.2.1967, (vas. alla) ja julkisivupiirros itä, rakennuslupa 6.7.2016 esikatselukuvat/ aineistopalvelusta tapsa.tampere.fi

Kuvaus

Asuinosien 1b-2b korkea rakentaminen, vaaka- ja pystylinjojen kontrastit muistuttavat enemmän 1960-luvulle tyyppisiä korkeita julkisia-, liike- tai toimistorakennuksia.

Julkisivumateriaalit on hiljattain uusittu. Ne poikkeavat merkittävästi alkuperäisestä. Kivi- (vaalea keltainen tiilipääty) ja betonimateriaalin tuntua on hävytetty. Nauhaikkunat eivät korosta alkuperäisen idean tavoine vaakalinjan rytmiä. Pystylinjaa korostaa eteläpäädyn korkeuinen keskikäytävään avautuva kapea nauhaikkuna. Ikkunalinjaan asettuu katutasossa porrashuoneen sisäänkäynti ja lippa. Samanlainen vertikaali nauhaikkuna on 1b-2b rakennusosien välissä porrashuoneessa (huomaamaton sisäänkäynti). Tätä linjaa painottaa ylinnä perinteinen Domus-kyllti.

Paikoitusalueelta ja uudelta Domukselta on avoimet näkymät vanhan Domuksen rakennuskompleksia kohti, erityisesti A-talon suuntaan. A- ja B-talon välistä näkyy lehdeettömään aikaan vanhan Domuksen sisäpihalle asti. Uuden Domuksen länsipuolella, pohjoispuolella on puistomaista piha-alueita ja mm. korkeita pihakoivuja.

Käytettyjen menetelmien kuvaus

Kulttuurihistoriallisten arvojen arviointi perustuu historiallisiin arkisto- ja kirjallisiin lähteisiin, kartta- ja paikkatietoihin sekä rakennushistoria- ja kulttuuriympäristöselvityksiin. Lisäksi arviointi perustuu selvitystä varten tehtyyn kenttätutkimukseen ja kohteiden valokuva-dokumentointiin.

Selvityksen rakenteeksi on tässä valittu osin tiivistelmätyyppinen vertailu taulukoissa, joissa voidaan vertailla Kalevan aluekokonaisuuden rakentumista 1950-luvulta tähän päivään. Tarkastelussa on painotettu Kalevan rakentumisen jälkivaiheen 1950-luvun lopun ja 1960-luvun kaupunkikuvallisia ominaispiirteitä. Domus-rakennukset A-E ja Uusi Domus on esitetty vertailtavaksi nykytilakuvin taulukoissa, joihin on koottu niiden merkittävimmät muutokset ja KH- arviointi.

Kulttuurihistoriallisia arvoja arvioitaessa pääpaino on ollut alueen sekä Domus-rakennusten historiallisten ja toiminnallisten arvojen ymmärrettävyydellä ja tunnuspiirteiden yhtenäisyydellä, miten hyvin alkuperäisinä tai sen kaltaisina ne ovat säilyneet.

Domus-kortteleiden ja rakennusten arvojen arvioimiseksi on tarkasteltu: rakennuskannan ajallisesti yhtenäistä tai eriävää luonnetta; paikallista identiteettiä, miten historia on ymmärrettävää; ympäristön ja asemakaavan suhdetta vihermaisemaan, alueen asemaa kaupunginosan suurmaisemassa; arkkitehtonisia arvoja; kaupunkikuvaa ja kaavoituksen sekä rakennuskannan laatua; alkuperäisen arkkitehtuurin säilyneisyyttä ja muutosten laatua.

Tarkastelun kriteerien painotus:

- Todistusvoimaisuus (ilmiöiden kertovuus, alueen identiteetti)
- Alkuperäisyys
- Tyypillisuus tai
- Harvinaisuus (paikallinen, maakunnallinen, valtakunnallinen konteksti)
- Yhtenäisyys (arkkitehtuuri) ja liittyminen ympäristöön

Säilyneisyyttä on arvioitu käsittein: hyvin tai kohtalaisesti säilynyt, merkittävästi muutettu.

Rakennusten kuntoa on arvioitu silmämääräisesti ja modernin rakennusperinteen kriteerein.

Arvojen arviointi on tehty koskien kokonaisuutta, mutta tiivistäen myös Vanha ja Uusi Domus erikseen. Kokonaisuuden ja kohteiden kaupunkikuvalliset ominaispiirteet on merkitty lopussa karttaesitykseen erilaisin merkein. Merkit saattavat viitata alueen sisällä, reunamilla tai sen ulkopuolella muutospaineisiin. Muutosherkässä ympäristössä purkaminen, laajentaminen, korottaminen tai täydennysrakentaminen tulisi suunnitella erityisellä tarkkuudella kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämiseksi.

Viitteet

Johdanto (3)

1 Koskesta voimaa verkkosivut. Kaupunki 1940-60, Kalevan alueen rajojen määrittely; Lyytinen (16.6.2015), 6-9; Tomiainen (2009-10), 11-14.

Kalevan korttelien rakentuminen (6)

2 Hurme (1992), 78; Lindh (2001), 88-89.

3 Lyytinen (14.1.2015), ei sivunumerointia

4 Lyytinen (16.6.2015), 9; Lyytinen (14.1.2015), ei sivunumerointia.

5 Lyytinen (16.6.2015), 6-9, 24; Standertskjöld (2008), 118-119.

6 Huotari (2013), ei sivunumerointia.

7 Korttelien 812-821 asemakaavan No 652 selitys 18.3.1955

Vanha Domus osana Kalevaa (11)

8 Huotari (2013), ei sivunumerointia.

9 Vartiainen (2008), 29; Arvokkaita alueita Oulussa (2015), 87-91; Kortepohjan keskustan kehittämissuunnitelma (2018), 5-9.

10 Vartiainen (2008), 27.

11 Vartiainen (2008), 21-29, 32-37.

12 Vartiainen (2008), 37-40.

13 Vartiainen (2008), 29.

Uusi Domus osana Kalevaa (19)

14 Asemakaavan muutoksen selostus, kartta No 2515 kortteli 822 tontti 3, 9.9.1966.

15 Huotari (2013), ei sivunumerointia.

16 Huotari (2013), ei sivunumerointia.

17 Huotari (2013), ei sivunumerointia.

Uusi ja vanha Domus (24)

18 Vartiainen (2008), 84.

19 Juvenes Oy:n anomus asemakaavan muuttamiseksi, kartta no 5991, 6.10. 1982, "ei tarvetta SM vahvistamiselle".

Nykytila A (32)

20 Lindh (2009) ei sivunumerointia

21 Lindh (2009) ei sivunumerointia

Lähteet

Painetut lähteet

Arvokkaita alueita Oulussa, 2015. Keskeinen kaupunkialue. Oulun kaupungin yleiskaavoitus, Oulun kaupunkisuunnittelu, sarja A219 (verkkojulkaisu).

Huotari, Markku; Peltonen, Erkka; Kaila, Markku. 2013. Kalevanrinne. Yleissuunnitelma-alueen rakennetun ympäristön aluedokumentointi. Tampereen kaupunki, kaupunkiympäristön kehittäminen, maankäytön suunnittelu. Tampere 24.9.2013 (verkkojulkaisu).

Hurme, Riitta. 1992. Asuntorakentamisen murrosvaiheita 1940-luvulta 1960-luvulle; Materiaali- ja menetelmäkokeiluja 1950-luvulla ja 1960-luvun vaihteessa. Betoni Suomessa 1860-1960. Jyväskylä.

Kortepohjan keskustan kehittämissuunnitelma, 17.5.2018. Kortepohja, Elämän alue. Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta JYY (verkkojulkaisu).

Leskinen, Marjatta. 1998. Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri. Tampereen kaupungin ympäristötoimi kaavoitusyksikkö julkaisuja 2/98. Tampere.

Lindh, Tommi, 2001. Ensimmäiset lähiöt – alku lähiörakentamiselle. Rakennuserintömmä. Kulttuuriympäristön lukukirja. Ympäristöministeriö, museovirasto, Rakennustieto Oy. Hämeenlinna.

Lindh, Tommi (2009). Jälleenrakennuksesta rationalismiin 1940-60, asuinkerrostaloarkkitehtuurin vaiheet3/5/ www.kulttuuriymparistomme.fi

Lyytinen, Hanna/ Hanna Lyytinen Oy; MY arkkitehdit, 2015. Kalevan RKY-alue16.6.2015 Tampere. Selvitys rakennetusta kulttuuriympäristöstä ja rakennustapaohje (verkkojulkaisu).

Lyytinen, Hanna/ Hanna Lyytinen Oy; MY arkkitehdit, 2015. Kalevan RKY-alue. Selvitys rakennetusta ympäristöstä ja rakentamistapaohje. Yleisötilaisuus 14.1.2015 esitys (verkkojulkaisu).

Mikkola, Kirmo, 1990. Funktionalismi. Ars Suomen taide 5. Keuruu.

Salokorpi, Asko, 1990. Arkkitehtuuri vuoden 1940 jälkeen. Ars Suomen taide 6. Keuruu.

Standertskjöld, Elina, 2008. Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930-1950. Hämeenlinna.

Torniainen, Saija; Blåfield, Henna; Toivonen, Anna-Leena, 2009-2010. Maisemainventointi, Pellervon koulu. Tampereen kaupungin suunnittelupalvelut Verkkojulkaisu).

Vartiainen, Vesa, 2008. Puoli vuosisataa opiskelijakoteja Tampereella. Tampereen seudun opiskelija-asuntosäätiö TOAS 1959-2009. Tampere.

Painamattomat lähteet

Vanha ja uusi Domus: asemakaavat, tonttikartat, asema- ja rakennuspiirroksat/ lupakuvat ja asemakaavaselitykset. Tampereen avoimien aineistojen arkistotietopalvelu/Tapsa <https://tapsa.tampere.fi/> , Tampereen kaupunki.

Elektroniset lähteet

<https://siiri.tampere.fi/>

<http://www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1940-60/kaleva.htm> Aaltonen, Salla.Kaupunki1840-60. Kalevan alueen rajojen määrittely.

<https://tapsa.tampere.fi/>

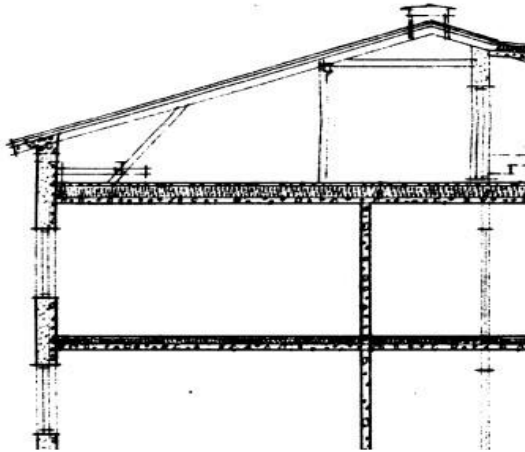
<https://kartat.tampere.fi/oskari/>

[https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Artikkelit/Kaupunkiymparistot/Jalleenrakennuksesta_rationalismiin_1940\(37712\)](https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Artikkelit/Kaupunkiymparistot/Jalleenrakennuksesta_rationalismiin_1940(37712)) Lindh, Tommi: Jälleenrakennuksesta rationalismiin 1940-60

<https://www.museovirasto.fi/fi/kokoelma-ja-tietopalvelut/kuvakokoelmat/asiakaspalvelu/hakemistot>

Liite 1

A-B lupakuva 1959

A-E rakenneratkaisut

A-talon alkuperäisten rakennuslupapiirustusten mukaan ulkoseiniä kantava rakenne on betoni, joka on valettu kevytbetonimurausta vasten.

C-talon ulkoseinä on ullakon osalla pelkkää kevytbetonia. Kevytbetoni toimii ulkopuolella eristeenä.

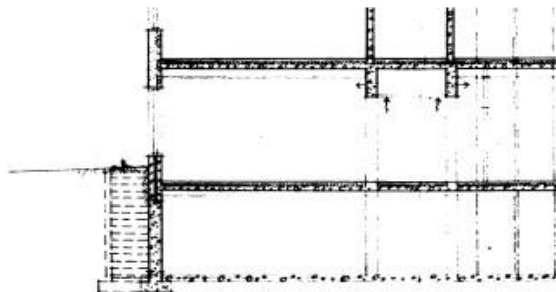
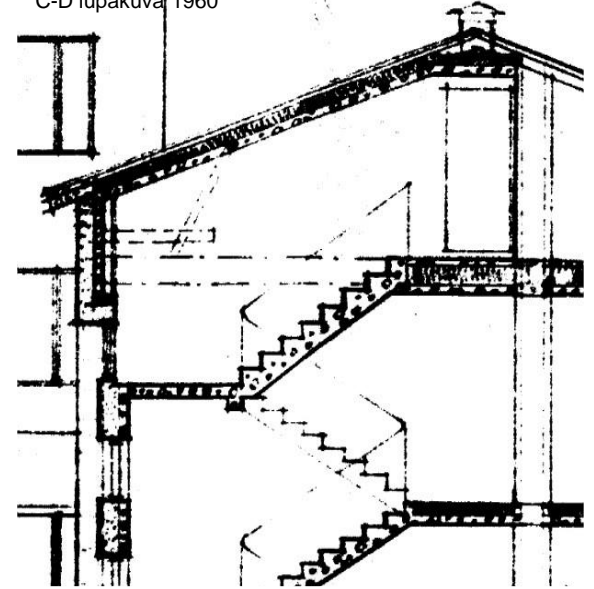
Väliohjissa ja ullakon palopermannossa on kantava betonilaatta ja lisäksi eristettä ja pintalaatta.

Kellarin osalla on maan alapuolisilla ulko-seinäosilla tiilimuuraus massiivibetonisen perusmuurin sisäpuolella.

Kellarikerroksen maanpäällisillä osilla kevyt-betoniseinä on korvattu eristekerroksella ja betonilla.

Ulkoverhouksena on suuret betonilaatat. Kantavat väliseinät ovat betonia, samoin ulokeparvekelefaatat ja niiden tukipalkit.

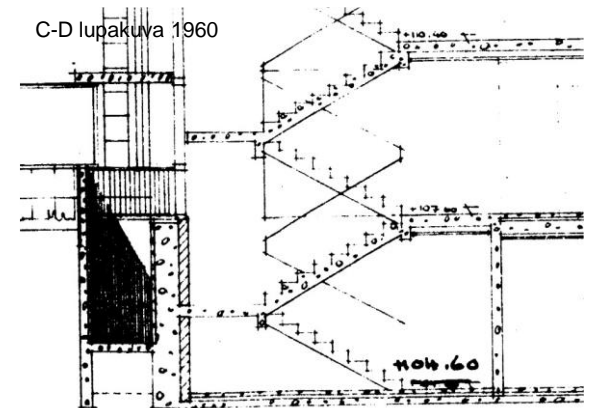
C-D lupakuva 1960

A-B lupakuva 1959

LEIKKÄLIS D-d

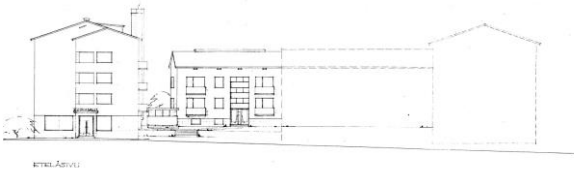
C-D lupakuva 1960

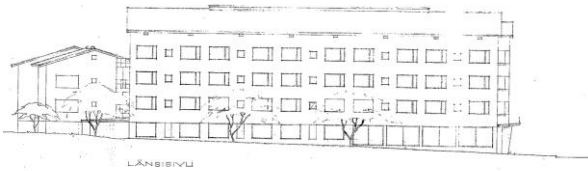
Liite 2

AB I rakennusvaihe lupakuvat 1959

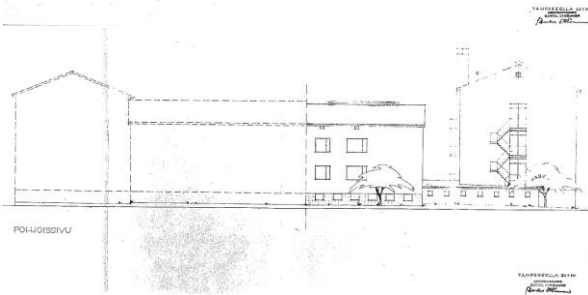
YKK Domus julkisivut A-B-talo etelään

Julkisivut A-B-talo länteen

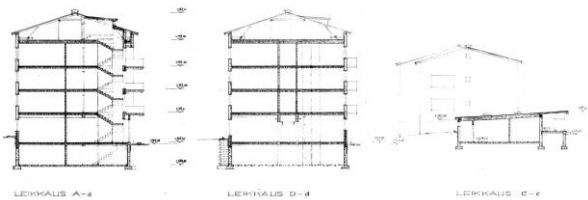
Julkisivut A-B-talo pohjoiseen

Julkisivu A-talo itään ja leikkaus B-talo

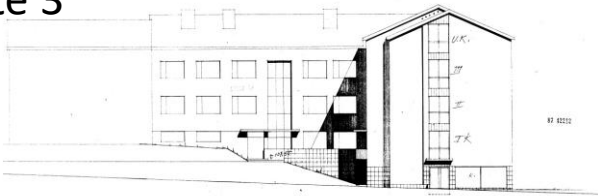
Leikkaukset A-B-talot

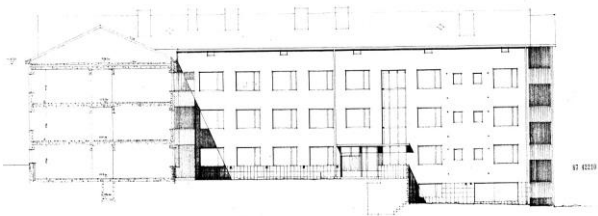
Liite 3

CD II rakennusvaihe lupakuvat 1960

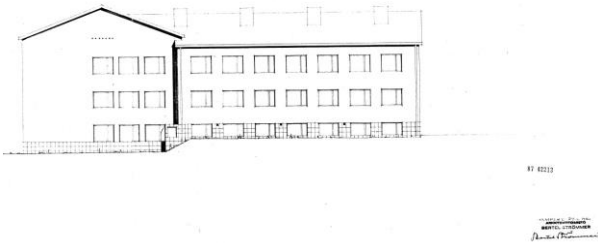
YKK Domus julkisivut C-D-talo etelään

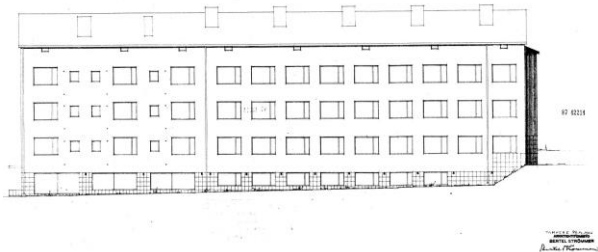
Julkisivu D-talo länteen ja leikkaus C-talo

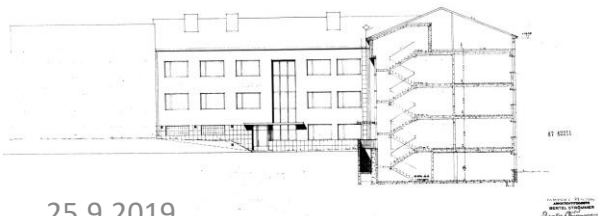
Julkisivut C-D-talo pohjoiseen

Julkisivu D-talo itään

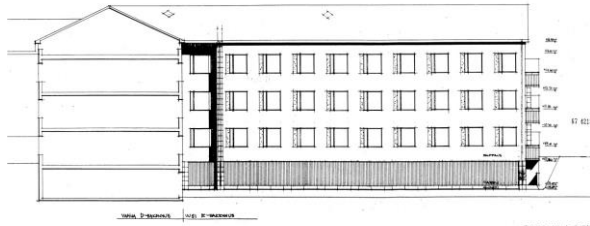
Julkisivu C-talo etelään ja leikkaus D-talo

25.9.2019

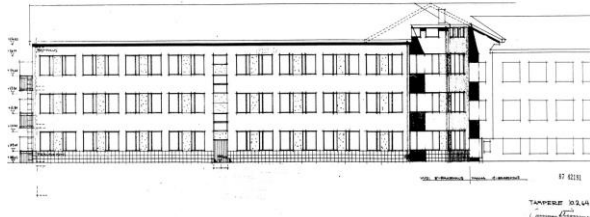
TOAS vanha ja uusi Domus
rakennushistoriaselvitys

Liite 4

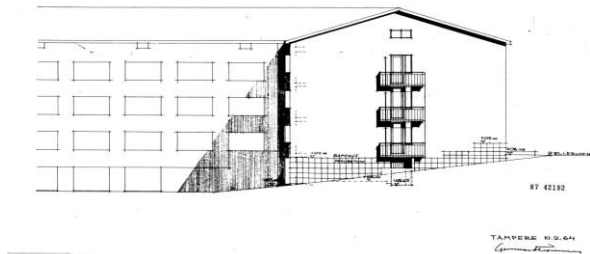

E III rakennusvaihe lupakuvat 1964

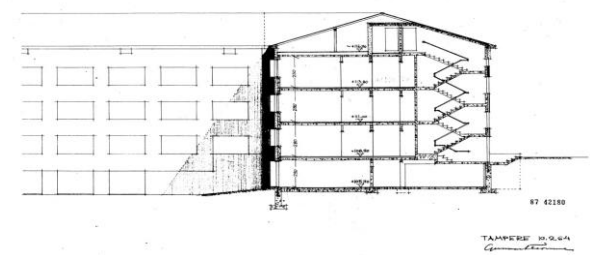
YKK Domus julkisivu E-talo etelään

Julkisivu E-talo pohjoiseen

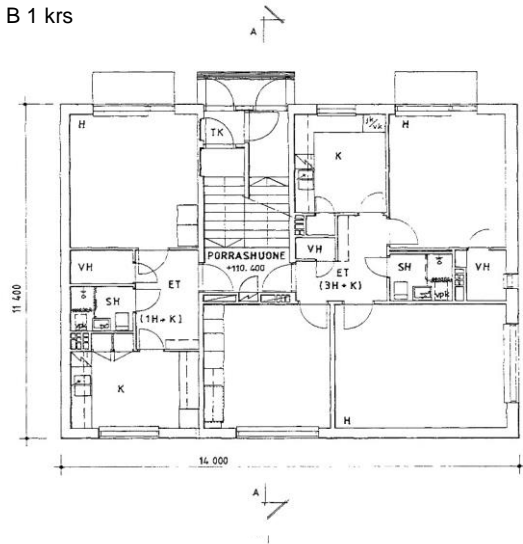
Julkisivu E-talo itään

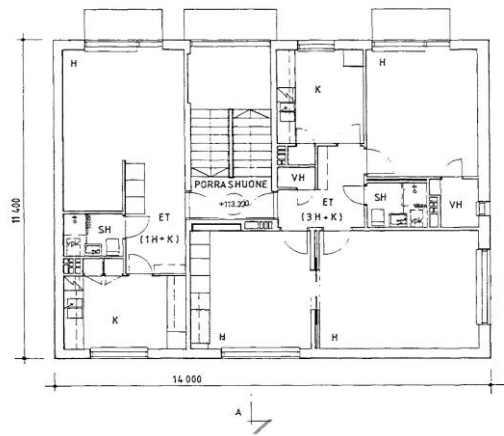
Leikkaus E-talo

Liite 5

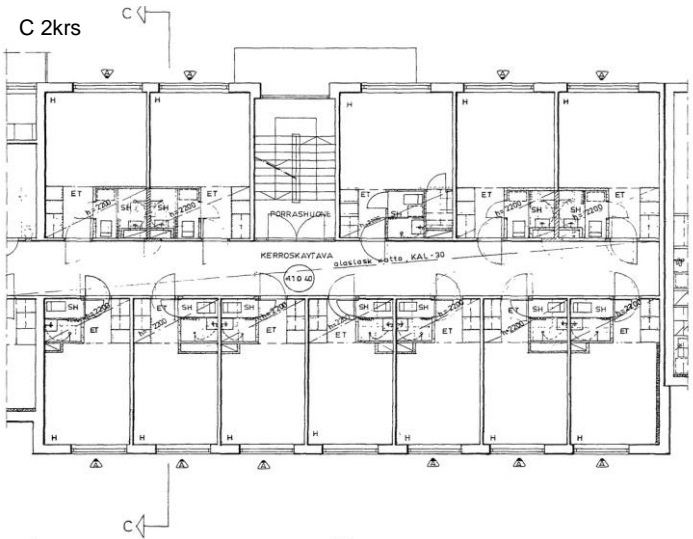
B 1 krs

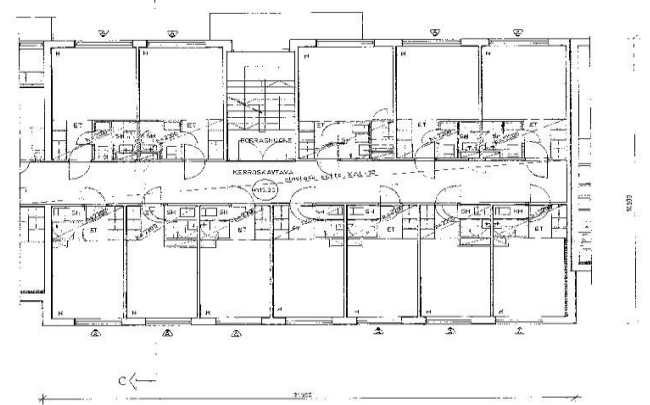
B 2 krs

Vanha Domus nykytilakuvat

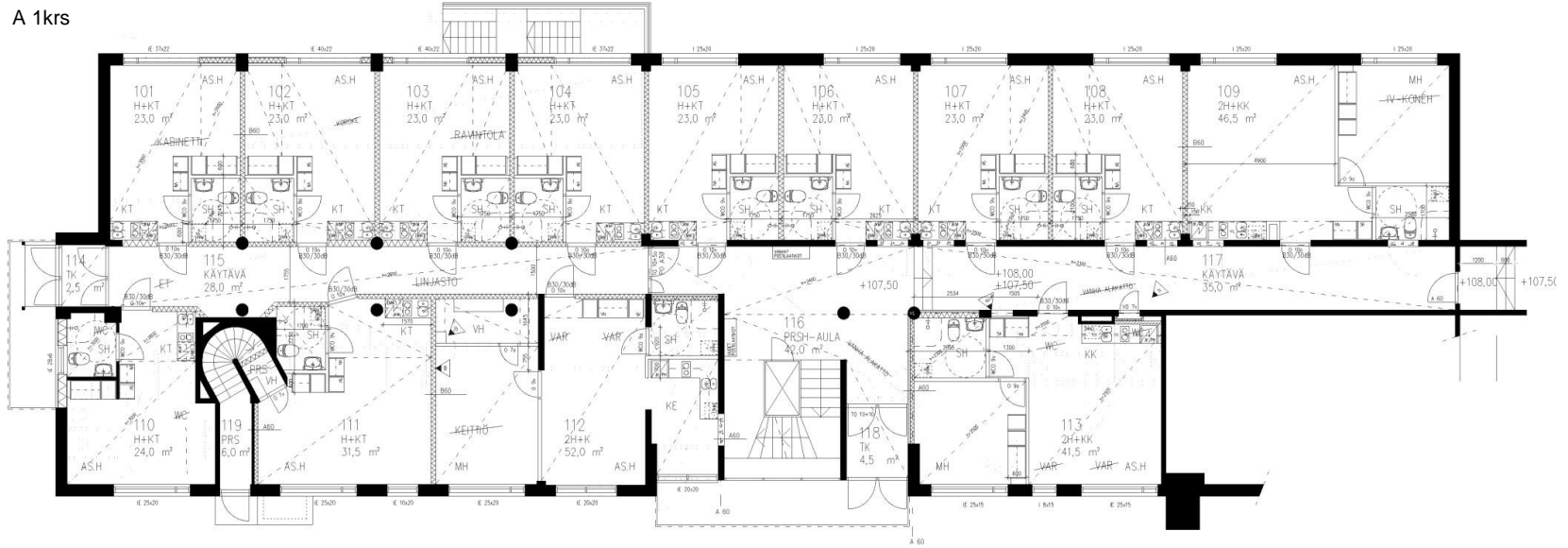

C 3 krs

Liite 6

A 1krs

A 2krs

